Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл.
АВГУСТ
25
ПЯТНИЦА
№ 200 (8968).
өртээ 2 көп.

МАЛГА БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУРНУ ТУРГУЗААЛ!

Кампания үргүлчүлевишаан

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң медээзин ёзугаар алырга, август 21-ге чедир республиканың колхозтары болгаш совхозтары 70093 тонна сигенни сарааттаан, 5109 тонна сенажты салган, 170 тонна витаминниг сиген далганын белеткээн. Ажыл-агыйлар сиген белеткээр планныг онаалгазын 48 хуу күүсеткен, ооң иштинде колхозтар 51,1 хуу, совхозтар 46,3 хуу болуп турар. Республиканың ниити көргүзүү эрткен чылдың август 23-те турганындан 12 хуу бедик болуп турар.

Каа-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелин дүрген, шынарлыг чорудуп келгенинден бердинген онаалганы 80,2 хуу боттандырып, республикада бирги черде чоруп турар. Тожу район сиген белеткээр планын 53,2 хуу, Чөөн-Хемчик —52,6 хуу, Бии-Хем — 52,2 хуу, Эрзин—49,4 хуу, Кызыл хоорай Соведи —48,6 хуу күүседип, багай эвес түңнелди чедип алган.

Чамдык районнарның удуртукчулары мал чеминиң белеткелин дүргедедир талазы-биле боттуг хемчеглерни ам-даа албайн турар. Мөңгүн-Тайга район сиген белеткээр планын чүгле 15,4 хуу, Өвүр—21,3 хуу, Бай-Тайга —24,9 хуу күүседип, өскелерден дыка хожудап турары четпес.

Ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткеп алыр дээш сиген белеткээр бригадаларның, звеноларның ажылының темпизин дүргедедир хемчеглерни алыры колхозтарның болгаш совхозтарның партия организацияларының, удуртукчуларының кол сорулгазы болур.

Сарааттар арбыдаан

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-ишчилери келир кышка малды хүр ажырар, ооң чеминиң курлавырларын тургузуп алыр дээш чүткүлдүг демиселин үргүлчүлевишаан. Бо чылын ажыл-агыйның ниитизи-биле 15.300 центнер сигенни, 500 тонна силосту белеткеп алыр планныг онаалдазын доозарының кырында келген: 480 гектар черде кукурузаны бүрүн кестирип, оңгарларда салган, тарымал тоорук болгаш ногаан сула-биле катай ону 550 тонна кылдыр ажыр күүседипкен. Сиген кезилдези болгаш ооң бөлдүрүп сарааттаашкыны ам-даа 2-3 хүн үргүлчүлээр, бөгүнге чедир 13,5 муң тонна сигенни сарааттаан.

Мал чеми белеткээр бригаданың удуртукчузу А. С. Молинниң чугаалааны-биле алырга, сигенчилер ол чедиишкинге доктаавайн, бөдүүн чем белеткелин ам-даа уламчылаар деп шиитпирлээн. Амгы үеде Сарыг-Булуң шынаазында тарымал межениң ийиги кестирилгезин чорудуп турар болгаш тараа ажаап алыышкыны-биле капсырлаштыр шөлдерге саваң бөлүп сарааттаар тускай звенону четчелээн. Ынчангаш көк-хаакчылар ам-даа планныг онаалдадан ажыр 17—18 тонна сигенни белеткеп ап болурун баш удур санап көрген.

Чулуктуг чемнерни чаш бызааларга болгаш хураганнарга чидиртир кылдыр колхоз төвүнде топ сүт-бараан фермазының чоогунда болгаш Сарыг-Булуңда оңгарларда салган. Пландан ажыр силос салыры ам-даа үргүлчүлевишаан.

Бо хүннерде сиген кургадып бөлдүреринге хөй үе херегленес кылдыр «сөөнтели» берген болганда, сиген белеткелин дүргедедир аргалар тургустунган. Ынчангаш колхозтуң сигенчилери шак-минута бүрүзүн халас эртпарбейн, сигенни кескеш, үр болбайн дораан бөлдүрүп, сарааттап турар.

Мал чеминиң белеткелиниң шалыпчылары көвүдээн. Оларга сарааттакчы машинаның башкарыкчызы Салчак Маадыр-оол, сараат оргалакчызы Марат Чылбакай, тракторлуг дырбааш сөөртүкчүзү Базыр-оол Орустук болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Олар хүн үлүүн үргүлчү-ле 120 хуудан кудулатпайн келген болгаш колхоз баштаар чериниң, парторганизацияның өртектиг белектерин ап келгеннер.

О. НАМЧЫЛАК.

БЕЛЕТКЕЛ КАЛБАРГАН

◆ **ШАГААН-АРЫГ.** Малга четчир чемни белеткеп алыр дээш Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң төп салбырының сигенчилери шудургу ажылдап турар. Олар мал чеми белеткээриниң бердинген онаалгазын күүсеткеш, орта немештир 205 тонна сигенни сарааттаан.

Алдын-оол Кыргыстың, Виктор Суваңның удуртканы механизаторлар звенолары эрткен айның төнчүзүнде болгаш августуң эрткен хүннеринде тергиин ажылдаан. Звено кежигүннери хүнде 16 тонна сигенни ажаар турган, 25 тонна чедирип турар.

◆ **ТООРА-ХЕМ.** СЭКП-ниң Тожу райкомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүскому «Тоора-Хем» совхозтуң мал чеми белеткээр бригадаларының аразында социалистиг чарыжының он хонукта түңнелин чугаалажып көрген.

Ажыл-агый ниитиниң малынга чем белеткээр планын 66 хуу күүсеткен. Тойбулда Иван Баавылдың удуртканы сиген белеткээр бригадазы планныг онаалгазын 114 хуу күүсеткеш, чарыштың тиилекчизи болган. Оларга партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир вымпели тывыскан.

◆ **БАЙ-ХААК.** Таңдының ажыл-агыйлары бо чылын 27.917 тонна сигенни белеткээр планныг. Август 21-де медээ ёзугаар 43,9 хуу күүсеттинген.

Мал чеминиң белеткелиниң чорып турарының түңнелин доктааткан хуусаазында үндүрүп турар. Сөөлгү он хонукта Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажыл-ишчилери бирги черни алган. Олар мал чеми белеткээр ажылдың темпизин 19,9 хуу бедидип, 470 тонна сигенни сарааттаан. Ол ышкаш 100 тонна сенаж салыр даалгазын беш катап ажыр күүсеткен.

Мурнакчы сиген белеткекчилеринге СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

◆ **ЭРЗИН.** Районнуң колхозтары ниитиниң малынга сиген белеткелин хайнышкынныг чорудуп турар. Эрзинниң ажыл-ишчилери планныг онаалгазының бежен хире хуузун күүсеткен.

Ажыл-агыйлардан «Чаа орук» колхоз эң-не дээре көргүзүглүг. Бердинген даалганы 71 хуу боттандырган. «Коммунизмче орук» колхозтуң сигенчилери ийиги черде чоруп турар.

ПЛАННЫ АЖЫРГАН

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз күрүнеге бо чылын 20 тонна дүк садар планныг онаалдазын ажыр күүсеткен болгаш 2 тонна дүктү ам-даа киирерин хүлээнген. Ол чедиишкинге бир хойга онааштыр 2,5 кг дүктү кыргып алыр онаалдазын 2,8 кг кылдыр күүсеткен Сат Кара-Тараа, 2,6 кг онаалдазын 2,9 кг кылдыр күүсеткен Биче-оол Комбу олар ышкаш мурнакчы хойжуларның төлептиг үлүү кирген.

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң хойжулары 27 тонна эки шынарлыг дүктү Төрээн чуртка бээр планын база-ла 27,6 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Ам ону 31 тонна чедирер деп бедиткен хүлээлгени ол ап турар.

В. САПРЫКИН.

* * *

«Тыва көдээ тудуг» трестиң пунктузунуң ажыл-ишчилери Шуурмакта ыяш белеткээр ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыры-биле алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш кызымак ажылдаан.

Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу бо чылдың эрткен чеди айларында бүдүрүлгениң кол көргүзүглериниң чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Барааннығ продукцияны 457 муң рубльге сайгарар турган, 488 муң рубль чедирген. Дилген ыяш материалдары үндүрериниң чудуктарны кезип, белеткээр болгаш сөөртүрүнүң чыл даалгазын ажыр боттандырган.

Күш-ажылчы эрес-кежээ кижилер коллективте хөй. Оларның бир демниг, шудургу ажылының түңнелинде чыл планы хуусаа бетинде күүсеттинген. Тракторист А. Яковлев, пилорама ажылчыннары И. Широков, М. Көшкендей, М. Романов, чолаачы Ф. Зиновьев, ыяш ужурукчузу П. Радостев ышкаш өске-даа он-он мурнакчылар пунктуда бар.

ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ ДЕЛЕГЕЙНИҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУУН БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының каттышкан хуралы

Августуң 23-те Кремльдиң Улуг ордузунга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының каттышкан хуралы болган.

Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында Совет Социалистиг Республикаларының Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразынга 1972 чылдың май 26-да Москвага ат салган Керээни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму комиссияларга көөрү-биле кииргенин ёзугаар ук комиссияларның кежигүннери ону чугаалажып көрген.

Эвилелдиң Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының Даргазы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **М. А. Суслов** ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы **В. В. Кузнецовка** сөс бээрге, ол Совет чазактың өмүнээзинден чүве чугаалаан.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында керээге Совет Эвилелиниң өмүнээзинден СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш Каттышкан Штаттардан АКШ-тың Президентизи Р. Никсон май 26-да Москвага ат салган деп В. В. Кузнецов чугаалаан.

Талалар болза ракетага удур камгалалдың чепсектерин кайызы-даа долгандыр чүс бежен километр хемчээлдиг ийи райондан хөй эвес черге тургузар, а оларның кайызынга-даа — ракетага удур салып үндүрер чүстен хөй эвес установкаларның болурун керээде көрүп турар. Ооң-биле кады ындыг установка бүрүзүнден-не хары утда чаңгыстап хөй ракеталарны салып үндүрер ракетага удур салып үндүрүүшкүн установкаларын тургузуп болбас ужурлуг. Ракетага удур камгалал системаларын азы кезектерин далайга, агаарга, космоска азы черге-даа бедеткеп тургуспазын болгаш калбартпазын талалар хүлээнип, а ол ышкаш ракетага удур камгалалдың системаларын идегелдиг-биле кызыгаарлаарынче угланган немелде хүлээлгелерни боттарынга база ап турар. Бо керээ-биле кызыгаарлап турар ракетага удур камгалал системаларын азы оларның кезектерин-даа өске күрүнелерге дамчыдып бербес болгаш боттарының национал девискээрлеринден өскээр тургуспас деп талаларның хүлээнип турары — ук керээниң чугула чүүлү болур. Ол чорук делегейге айыыл чок чорукту быжыглаар талазы-биле хемчеглерни айыткан бо керээниң ужур-дузазын улгаттырары чугаажок.

Бо керээ-биле чергелештир стратегтиг халдаашкын чепсеглелиишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында түр дугуржулгага база ат салган болгай деп, В. В. Кузнецов уламчылаан.

Айыттынган дугуржулгаларга ат салганы-даа, бо чылдың май айда бедик деңнелге совет-америк талаларының ужуражылгашкынының ниити түңнели-даа СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы тайбың программазын боттандырып чорударынга улуг базым, бистиң партияның даштыкы политика талазы-биле чиңгине шугумун боттандырарынга чугула салыышкын болур деп, В. В. Кузнецов демдеглээн.

Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарның делегейде дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр болгаш чепсеглениишкинниң дүжүреринче бурунгаарлаар дээш кылып турар күжениишкиннерин демдеглээш, сөөлгү чылдарда чедип алдынган хөй болгаш ийи талалыг элээн каш чугула дугуржулгаларны оратор адаан.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында үстүнде айыткан дугуржулгалар болза стратегтиг чепсеглениишкин талазы-биле айтырыгларны шиитпирлээринге баштайгы боттуг базым болганын оратор демдеглээн.

Ооң соонда В. В. Кузнецов ракетага удур системаларны кызыгаарлаар дугайында керээни АКШ-тың конгрезиниң сенады чүүлдүг деп көрген болгаш ону күштүг болдурары-биле президентиниң күштүг кылдыр бадылаар бижикке холувуң үжүү херек дээрзиниң дугайын дыңнаткан.

Дугуржулгалар дээрге улуг ужур-дузалыг документилер болурун чер бүрүзүнде калбаа-биле үнелеп көрүп турар. Оларны бүгү чурттарның улустары сеткил ханыышкынныг-биле уткуп, чүүлдүгзүнген. Бир эвес ядролуг дайын өөскүй үнер чүве болза, бүгү улустарга санап четпес каража-когаралды таварыштырып, бүгү кижи төрелгетенге эң улуг халаптыг айыыл болур ийик деп чүвени кижи бүрүзү билип турар.

Ракетага удур камгалал системазын кызыгаарлаар дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразынга керээни күштүг кылдыр бадылаар дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң саналын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиялары чаңгыс үн-биле деткиир дээрзинге бүзүрелин В. В. Кузнецов илергейлээн.

В. В. Кузнецовтуң дыңнадыының талазы-биле саналоналга кирипкен депутаттар: «Правда» солуннуң тайылбырлакчызы **Г. А. Жуков**, камгалал министриниң бирги оралакчызы, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң кол Штавының начальниги — армия генералы **В. Г. Куликов**, «Известия» солуннуң кол редакторy—**Л. Н. Толкунов**, Казахстанның КП ТК-ның секретары — **С. Н. Имашев**, ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-зының даргазы ужар чүүлдүң генерал-полковниги **А. И. Покрышкин**, күчүлүг экскаватор машинизи— **В. И. Дубинин**. Олар шуптузу чугаалажып көөрү-биле киирген керээни кандыг-даа эдилге чокка чүүлдүг деп көргеш, ону күштүг кылдыр бадылаары-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунче чорудар деп саналды чаңгыс үн-биле деткээннер.

Ооң соонда **М. А. Суслов** чүве чугаалаан.

Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразынга май 26-да ат салган болгаш күштүг кылдыр бадылаар деп турар бо керээни ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецовтуң манаа кылган дыңнадыы

(Төнчүзү 3-кү арында).

Тываның тудугларында студентилерниң элээн каш тудугжу отрядтары ажылдап турар. Оларның аразындан Кызылдың политехникумунуң сургуулдарының «Тургузукчу» аттыг отряды Кызыл хоорайның 12 дугаар кварталында 120 аал чурттаар 5 каът бажыңны тутчуп турар. Оларның күжү-биле өрээлдерниң иштин малгаштап, шеверлээр ажылдар эки шынарлыг болуп турар.

Бо чурукта отрядта шалыпчы ажылдап турар Хертек АРТАС-ООЛ. Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУН БЮРОЗУНДА, ТЫВА АССР-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ, ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Шилчиир Кызыл тукту тургузар дугайында

СЭКП обкомунун бюрозу, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлели дүжүт ажаап алыышкынының база күрүнеге тараа садарының үезинде республиканың районнарының аразынга шилчиир Кызыл тукту тургузар деп доктааткан. Республиканың районнарының аразында тараа ажаап алыр болгаш ону күрүнеге садар талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелин он хонуктап (сентябрь 10—20—30-де, октябрь 10-да) үндүрер болгаш тиилекчиге шилчиир Кызыл тукту тывыспышаан, 250 рубльди шаңнал кылдыр бээрин шиитпирлээн.

СЭКП хооркомунга, райкомнарга, райкүүскомнарга ажыл-агыйларда партия организацияларынга тараа ажаап алыышкынында киржип турар кижилерниң материалдыг болгаш моральдыг сонуургалын көдүрер талазы-биле шаңналмакталдың хемчеглерин район, колхоз, совхоз бүрүзүнге ап чорударын дааскан. Колхозтарга, совхозтарга, бригадаларга дүжүт ажаап алыышкының, күрүнеге тараа садарын, күскү чер аңдарылгазын, үрезин урууштунуң, саваң ажаалдазын дүргедедир талазы-биле социалистиг чарышты дээштиг организастаарынче ук доктаалда онза кичээнгейни салып турар.

Күрүне шыгжамырынга

Тываның колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери хүн келген тудум-на тараа ажаап алыышкынын калбартып, бастыртынган тарааны күрүне шыгжамырынче киирерин көвүдедип турар.

Август 23-те медээ ёзугаар алырга, республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге 935 тонна тарааны дужааган. Таңды райондан 780 тонна, Каа-Хемден —100, Улуг-Хемден —45 тонна тараа кирген.

Таңдыда «Коммунизмниң херели» колхозтуң тараажылары күрүнеге тараа дужаар хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырып, 675 тоннаны Кызылдың сайгарылга баазазынга дужааган. «Межегей» совхозтуң ажыл-ишчилери 106 тонна, Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозу 46 тонна, «Октябрь 30 чылы» колхозу 50 тонна тарааны күрүне шыгжамырынче киирген.

Ажыл-иш хайныккан

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Районнуң колхоз болгаш совхозтарының шөлдеринде тараа быжып эгелээн. Ооң ажаап алыышкынынче «Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар кирипкен.

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырында 17 комбайн тарааны тавычалай кестирип эгелээн. Баштайгы хүннерде 300 ажыг ганы кестирген. Комбайнерлер Биче-оол Чалбаакай, Николай Калзан-оол бирги хүнден эгелээш, нормазын 120—150 хуу күүседип турар.

Бо-ла совхозтуң ажыл-ишчилери 86 тонна көк-тарааны арыглааш, келир чылдың үрезининге хереглээри-биле уруп алган.

Жданов аттыг совхозтуң Арыг-Үзүүнде кызыл-тазын 4 комбайн кестирип кирипкен.

Улуг-Хемниң тараа шөлдеринде ажыл-иш хүн келген тудум-на калбарып турар.

А. ДОНГАК.

Чаагай дүжүт

Колхозтарның болгаш совхозтарның тараа шөлдеринде мотор даажы бичии-даа соксавайн турар: механизаторлар өстүрген дүжүдүн ажаап ап турар. ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыңнатканы-биле алырга, августуң сөөлгү он хонуунда бүгү чуртта 66126 муң гектарның тараа болгаш тараа-бобы культураларын кескен (ол дээрге ук культураларны тарааn бүгү шөлдүң 58 хуузу-дур). Кескен шөлдериниң 95 хуузунуң тараазын бастырып апкан.

Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары 43277 муң гектарның тараазын кескен — ол дээрге, республикада бүгү шөлдүң 61 хуузу-дур. Тараа ажаап алыышкыны Россияның Чөөн талакы районнарынче калбарып эгелээн. Сибирьде ажаап алыышкын ам чаа-ла эгелеп турар. Ында баштайгы чүс муң хире гектар тарааны ажаап алган.

Бүгү чуртта кукуруза шөлүнүң 43 хуузун —8.892 муң гектарны ажаап алган. Ол культураны ажаап турарының темпизи эрткен чылдыңындан шалыпкын.

1082 муң гектарның хендир-долгунезин туруп ажааган. Ол дээрге ук культураны тарааn бүгү шөлдүң 87 хуузу-дур.

Механизаторлар келир чылдың дүжүдүн белеткээри-биле черни дораан-на аңдарып — 18039 муң гектар черни белеткээн.

ДАШТЫКЫДА

РУМЫНИЯДА БАЙЫРЛАЛ

⊙ **БУХАРЕСТ.** (СЭТА). Румынияның фашистиг дарлалдан хосталганындан бээр 28 чыл оюн холбаштыр Бухарестиниң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң байырлыг хуралы болган.

РСР-ниң удуртукчулары, фашизмге удур демиселдиң хоочун киржикчилери, Бухарест бүдүрүлгелериниң төлээлекчилери байырлыг хуралдың президиумунга олурган.

Байырлалга киржири-биле Румынияда барган даштыкы төлээлер, оларның аразында Совет-румын найырал ниитилелиниң төлээлери РСФСР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри В. Б. Успенский баштадыр, а ол ышкаш Бухарестиде дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары ол хуралга барып олурушкан.

РКП ТК-ның Күүскомунуң, Доктаамал Президиумунуң кежигүнү, РСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Г. Рэдулеску ук хуралга илеткел кылган.

Байырлалга алдар кылдыр социалистиг чарышка чедиишкиннерлиг болганы дээш РКП ТК-ның, РСР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден Румынияның ажылчы чоннарынга ол байыр чедирген.

Социалистиг тургузуушкунга Румынияның чедиишкиннеринге хамаарыштыр ам Румынияның үлетпүр продукциязының хемчээли 1938 чылдың продукциязындан 21 катап ажып турар деп, илеткелчи онзалап демдеглээн. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында Румыния улус ажыл-агыйының бүгү адырлары бедик темпилер-биле хөгжүп турар үлетпүр-аграрлыг чурт апарган.

Делегей байдалының дугайын болгаш социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазының быжыгып турарының дугайын чугаалавышаан, социалистиг чурттарның удуртукчуларының аразынга шуут харылзажылгаларның чугулазын Г. Рэдулеску айыткаш, ооң-биле холбаштыр социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртукчуларының Крым ужуражыышкынының база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң РКП-ның Чиңгине секретары Н. Чаушеску-биле ужуражыышкынының улуг ужур-дузалыын онзалап демдеглээн.

⊙ **БУХАРЕСТ.** (СЭТА). Чурттуң фашистиг дарлалдан хосталганының 28 чылын холбаштыр бурунгу хүн найысылалдың Авиаторлар шөлүнге парад болгаш чыскаал болган. Төп индирге РСР-ниң партиязының болгаш чазааның удуртукчулары, аалчылар индирлеринге — чурттуң сураглыг кижилери, даштыкы аалчылар, оларның аразында — Совет-румын найырал ниитилелиниң делегациязы турган.

Шериг парадын РСР-ниң чепсектиг күштериниң министри И. Ионицэ хүлээп алган. Чаңчыл ёзугаар парадты Шериг академиязының дыңнакчылары ажыткан. Ооң соонда шеригниң аңгы-аңгы кезектериниң дайынчыларының болгаш шериг училищелериниң курсантыларының чыскаалы эрткен.

Найысылалдың ажылчы чоннарының чыскаалын тук тудукчулары ажыткан. Чыскаалчылар Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң портреттерин, социалистиг чарыш мурнакчыларының чедиишкиннерин көргүскен транспарантыларны тудуп алган чоруп турган.

Шериг парадының болгаш ажылчы чоннар чыскаалының соонда күш-культуржуларның каас шимелдиг парады болган.

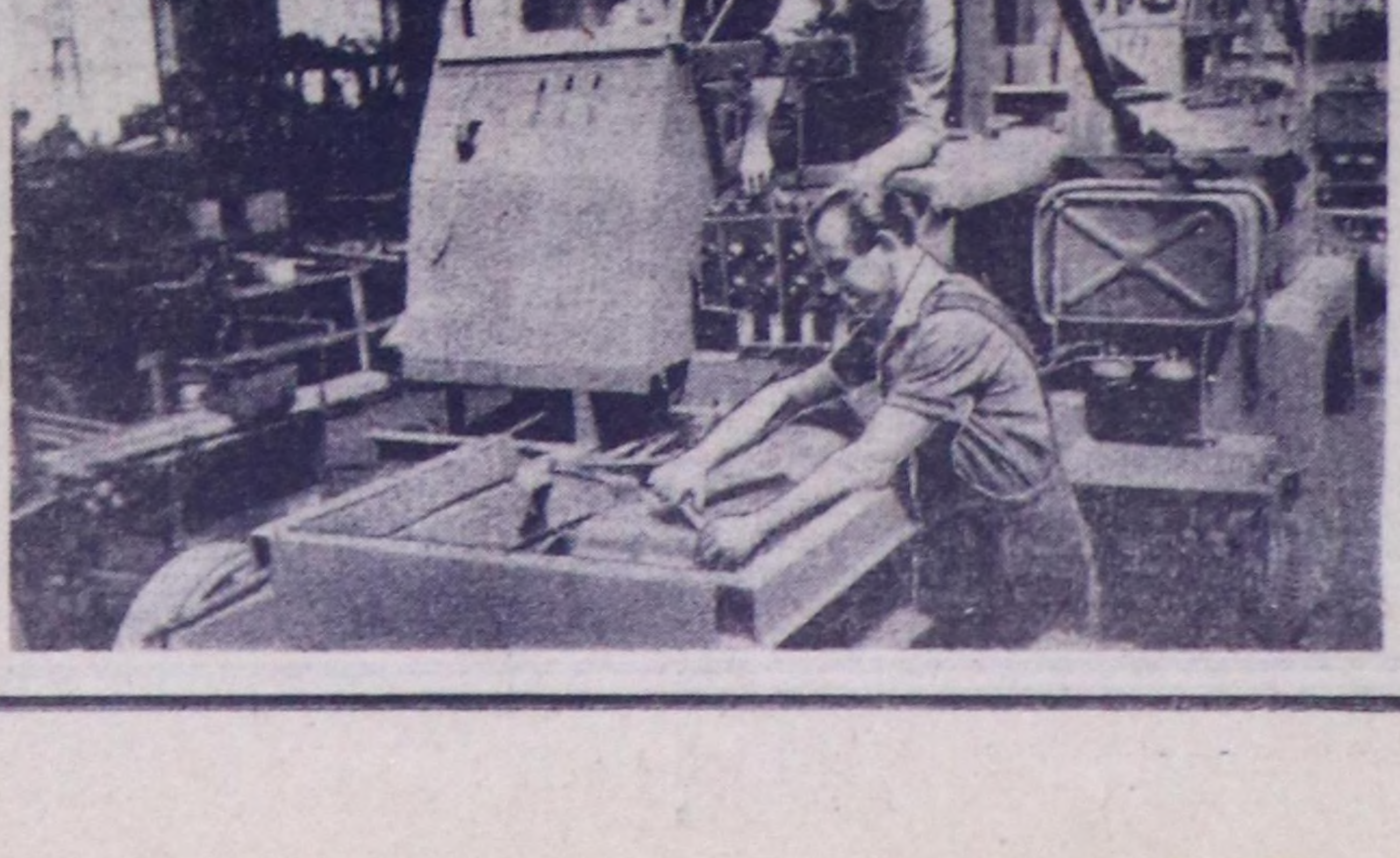

ВЕНГРИЯ. Будапешттиң «Кызыл Сылдыс» деп трактор заводунуң ажылчыннар коллективинге социалистиг күш-ажылдың цеги деп атты ийи удаа тывыскан. Ооң 12 социалистиг бригадаларының 104 кежигүннери чурттуң улус ажыл-агыйынга, а ол ышкаш даштыкы чагыкчыларга, ооң иштинде Совет Эвилелинге болгаш ГДР-ге тускай автомашиналарны кылып үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: бүдүрүлгениң цегинде. Иштиван Тот болгаш Дьюла Мольнар оларның ажылдап турары.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

ХАНА ПАРЛАЛГАЗЫН ДОКТААМАЛ УДУРТУР

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш тоску беш чылдың онаалдаларын амыдыралга күүседири дээш бүгү улустуң демиселинге совет парлалга чугула рольду ойнап турар. Бистиң парлалгавыстың шынчы, чалбыыштыг сөзү совет кижилерни маадырлыг күш-ажылче сорук киирбишаан, коммунистиг тургузуушкунуң бүгү участоктарынга чедиишкиннерни чедип алырынга, бүдүрүлгелерниң, колхозтарның, совхозтарның база өөредилге черлериниң ажыл-чорудулгазында четпестерни илередип чайладырынга оларга дузалап келген болгаш дузалап-даа турар.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге массаларны кижизидериниң чепсээ болбушаан, бистиң парлалгавыстың системазынга хана парлалгазының ужур-дузазы улам-на калбарып бар чыдар. Бо дугайын бистиң республиканың амыдыралындан база тодаргайы-биле көрүп болур. Бисте хана солун үнмейн турар ындыг коллектив, школа болгаш өөредилге чери чок.

Партия организациялары хана парлалгазының организакчы, кижизидикчи ужур-дузазын билбишаан, ооң ажылынче улуг кичээнгейни салып, ону доктаамал удуртуп турар

Бо талазы-биле ажыл Улуг-Хем районнуң чамдык коллективтеринде багай эвес. СЭКП райкому хана парлалгазының дугайында айтырыгны каш удаа чугаалажып, хана солуннарның редколлегия кежигүннериниң семинарын эрттирип, оларның делгелге-көрүлдезин организастаан соонда хана парлалгазының ажылы сөөлгү үеде экижээн. Районда ниитизи-биле 80 ажыг хана солун бар, оларны редколлегияның 200 ажыг кежигүннери үндүрүп турар.

Чамдык хана солуннарның организакчы, кижизидикчи ролю көскүзү-биле бедээн. Ылангыя Шагаан-Арыг АТБ-зинде «Изиг бус-биле» деп шүгүмчүлелдиг хана солун доктаамал үнүп келген. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажыл шагы узуп, арагалаар ийи-чаңгыс кижилерни солун арнынга чуруп бижээш, ооң түңнелин—хемчег алдынган, алдынмаазын база бижип турар. Ук солуннуң редактору коммунист Н. Б. Некрасов шүгүмчүлелдиг ол хана солуннуң дээштиин улам бедидер дээш ооң ажылынче активчи кижилерни хөй-биле хаара тудкан. Редколлегия кежигүннериниң аразында чуруур-даа, бижиир-даа, чурук-даа тырттырар кижилер бар.

«Көк-Тей» совхозта «Дагаа ажаакчызы» деп хана солун коллективтиң амыдыралын база багай эвес чырыдып турар. Мал чеминиң белеткели, дүжүт ажаап алышкыны, кышка белеткел — солуннуң амгы үеде кол-кол темалары ол. Ол ышкаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының арга-дуржулгазын нептередир сорулга-биле шалыпчы ишчилерниң ажыл-амыдыралын доктаамал бижип турар. Ылангыя сөөлгү үнген номеринде анияк саанчы коммунист Нина Маадының дугайын бижээн. Саанчының ажылга ээ-харысалгалыын, өг-бүлезинге төлептиг чоруун тодаргай көргүскен. Юбилейжи бо чылда бир инектен 3000 литр сүт саап алыр дээн хүлээлгезин ол чедиишкинниг күүседип турар.

Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозта «Коммунист» хана солун чыл эгезинден бээр он бир удаа үнген. Ооң редактору партия кежигүнүнге кандидат, зоотехник К. Б. Ондарның отчёдун чоокта чаа партком хуралынга дыңнаан. Аңаа хана солуннуң багай эвес үнүп келгенин демдеглээш, коллективтиң амыдыралын ам-даа ханызы-биле көргүзерин, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажыл кылбас кижилерге удур шүгүмчүлелди күштелдирерин хуралдан айыткан. Ол чорук солуннуң идей-кижизидилгелиг деңнелин, шимелде-каасталгазын бедидеринге идигни бергени чугаажок. Ам солуннуң активи улам көвүдээн, ол ажылда салбыр эргелекчизи С. Ч. Даваалай, МТМ эргелекчизи О. Д. Хомушку, директорнуң оралакчызы Н. В. Савельев болгаш өскелерни-даа хаара тудкан.

Бир эвес чер-черде хана парлалгазын ханызы-биле анализтеп көөр болзувусса, ооң ажылында четпестер, харын-даа ол чугула ажылды үнелеп көрбес чорук чамдык черлерде ам-даа бар. Доктаамал үнмес, бижип турар материалдарның шынары куду, каасталгазы көрүш чок — бо ниити четпестерниң үнүп кээр чылдагааны партия организациязының талазындан ону кошкак удуртуп турарында.

Маңаа чижек кылдыр «Бурунгаар» совхозтуң партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының органы болур «Күш-ажыл» деп хана солунну ап көрээли. Чыл эгезинден бээр чүгле ийи катап үнген. Ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузарынче, чаа дүжүттү кыска хуусаада, чидириг чок ажаап алырынче ажылчыннарны мобилизастаарынга хана солунну дээштии-биле ажыглаар тургаш, партия комитеди хана парлалгазынга партийжи удуртулганы кошкаткан. Ол ышкаш хана парлалгазының ажылын экижидип, аңаа удуртулганы күштелдирери-биле ол дугайын партия хуралынга тодаргай чугаалашпаан. Ооң уламындан ол солуннуң чүгле ийи удаа үнгени ол.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң Сарыг-Септе септелге-тудуг участогунда хана солун шуут үнмейн турар. Ук коллектив бичии эвес, ында чазаныр цех, ыяш дилер чер дээш өске-даа адырлар бар. Ындыг улуг коллективте хана солун чүге үнмейн турарыл? Бо айтырыг ында партия организациязынга шыңгыызы-биле тургустунуп турар.

Бедик утка-шынарлыг хана солуннарның, «Агитхуудустарның» «Молнияларның» үргүлчү үнген турарын чедип алыр дээш партия организациялары хана парлалгазынче доктаамал кичээнгейни салыр ужурлуг. Маңаа кол-ла чүве—редколлегия кежигүннеринге бо ажылга сонуургалдыг эштерни томуйлаары, оларның харысалгазын бедидери, ол талазы-биле семинарларны эрттирип, хана солуннарның көрүлдезин организастап, эки арга-дуржулганы нептередири болур.

Хана парлалгазының ажылын экижидип, ооң дээштиин бедидер болгаш аңаа партийжи удуртулганы күштелдирер сорулга-биле СЭКП-ниң Кызыл хооркому тодаргай хемчеглерни ап чоруткан. Ылангыя хана парлалгазының хоорай көрүлдезин эрттирер дугайында доктаалды бо чылдың мартта хүлээп алган. ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскааткан ол көрүлде ам чоруп турар. Ооң түңнелин декабрь айда барып үндүрер. Көрүлдеге хоорайның бүгү коллективтеринде хана солуннарның киришкен турарын чедип алыр дээш хана парлалгазының ажылын хынап, рейдини организастаан болгаш ам хана солун редакторларының база редколлегия кежигүннериниң семинарын эрттирер деп турар.

Хана солуннарның утка-шынарын экижидер талазы-биле ажылдың ол үстүнде айыткан болгаш өске-даа чаа-чаа арга-хевирлерин СЭКП райкомнары база партия организациялары калбаа-биле ажыглаар ужурлуг.

Сиген белеткели, дүжүт ажаап алышкыны, кышка белеткел хайнышкынныг чоруп турар амгы үеде хана парлалгазының дээштиин бедидип, аңаа партийжи удуртулганы күштелдирери, бригадалар-хову турлагларынга «Агитхуудустарның» «Молнияларның» өй-шаанда, бедик утка-шынарлыг үнген турарын чедип алыры—партия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи. Хана парлалгазы каяа-даа организакчы, кижизидикчи рольду ойнаан турар ужурлуг.

В. АНАНЬИН,
СЭКП обкомунуң парлалга секторунуң эргелекчизи.

ДЕМНИГЛЕРНИҢ АЖЫЛ-ИЖИ

Тоску беш чылдың ийиги чылының планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүседир сорулга салып, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын деткивишаан, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчилери бо чылдың эгезинде алган хүлээлгелерин эде көргеш, бедиткен чаа социалистиг хүлээлгелерни алгылаан.

Ол бүдүрүлгениң дагжылары, автотранспортчулары, арыглакчылары бүдүрүлгеге чаа техниканы, мурнакчы технологияны шиңгээткениниң болгаш экономиктиг көргүзүглерни экижиткениниң база дериглер ажыглалының коэффициентизин бедиткениниң ачызында сорттуг даг-дүгү арыглаарының чыл планын декабрь 15-ке чедир күүседир сорулганы салган. Ооң аңгыда олар пландан ажыр ийи муң тонна даг-дүгүн арыглаар. Ол ышкаш, даг-дүгүнүң шынарын экижидер болгаш продукцияны дээди база бирги сорттарга хүлээп алыр кылдыр белеткээр. А даг-дүгүнүң ийи марказынга шынарның Күрүне демдээн тыпсыр кылдыр ындыг деңнелге чедир арыглаар.

Бо комбинаттың чогаадыкчыларының ажыктыг саналдарын база үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылын эртемге үндезилеп организастаарының хемчеглерин ажыглап тургаш, 1972 чылда 250 муң рубльдиң экономиктиг ажыын алырын көрген.

Чурттуң төөгүлүг юбилейинге тураскаадып, алган хүлээлгелерин амыдыралга боттандырарынга изиг күзелдиг бригадалар, ээлчеглер, экипажтар ол комбинатта хөй. Социалистиг чарышка даг рудниинде эштер Бельтиковтуң, Силичиниң экипажтары даг рудазын чүдүрүп чорударының талазы-биле июль, августуң планын кыска хуусаада күүседипкен. Ховалыг Шуртунуң руда шилип тывар бригадазы база дээре көргүзүглерлиг.

Арыглаар фабрикада Деспи Дүктен-оолдуң ээлчээ даг-дүгү арыглаар, савалаар даалгазын ай санында чедиишкинниг боттандырып турар. Хөй тонна руданы фабрикаже дажыглаар харысалгалыг онаалганы чолаачы Владимир Зырьяновка удурткан «БеЛАЗ» дээр автомашиналар бригадазы база шалыпчы күүседип турар. Оларда шупту 12 «БеЛАЗ» бар. Ол машиналарның бирээзи-ле 27 тонна чүъктү хары угда сөөртүр. Эрестиг оолдарның күш-ажылчы үлүү база-ла бедиткен хүлээлгелерин күүседиринге улуг идиглиг болуп турар.

Бедиткен хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринге коллективтерде ишчилерниң чаңгыс эп-найыралдыг чоруу, кады демнежилгези дузалап турар. Бо чуруктарда хөй националдыг кижилерлиг ол коллективтиң мурнакчылары кирген. Үстүнде чурукта рудникте экскаватор машинистери (солагай таладан) Александр Чакиров (хакас националдыг) биле Салчак Сендаа олар ээлчег санында кады ажылдап, хүнде даг массазы чүдүрүп чорудар даалгазын 175—200 хуу чедир күүседип келгеннер.

Адаанда чурукта «БеЛАЗтар» чолаачыларының бригадири Владимир Зырьянов-тур. Ооң бригадазында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик. Кывар-чаар материалдарның камналгазы эки.

Ооң талада чурукта даг-дүгү арыглаар фабрикада, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Деспи Дүктен-оолдуң ээлчээнде машинистер (солагай талазындан) Галина Давыдова, Рая Ортун-Назын, татар кыс Татьяна Петрина. Бо демниг анияктар бедик сорттуг даг-дүгүн арыглажып турар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ.
сөзү, фотолары.

ДАГЖЫЛАР

Бир угда 27 тонна чүъктү чүъктээр «БеЛАЗтар»» үзүктел чок шуушкан даг рудниинде шалыпчы ажылдап турар бригадалар, ээлчеглер эвээш эвес. Оларның күш-ажылчы үлүү Совет Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур улуг байырлалынга төлептиг белек болуп, тураскааттынар.

Даг үттээр, өрүмнээр күчүлүг станоктар чарыштырып ырлаан шак бо дагда хоочун ажылчыннар Ховалыг Шурту, Василий Даржаа оларга удурткан дагжылар эки шынарлыг даг рудазын шилип тывар планын ай санында 140—150 хуу күүседип турар. Оларның чыып чоруткан рудазындан аңгы-аңгы сорттарлыг даг-дүгүн арыглаар фабриканың ажыл-ишчилери бүдүрүн үндүрүп турар. Ол ышкаш экскаваторлар машинистери дуржулгалыг эштер Силич, Сендаа, Марченко, Донгак болгаш күчүлүг техниканы башкарып, күжениишкиннии-биле ажылдап турар эп-найыралдыг өске-даа өңнүктерниң демниг ижиниң ачызында чүс-чүс тонна бедик сорттуг «даг-хөвеңин» Төрээн чуртувуска берип турар-дыр бис.

Д. ООЛАК,
рудникте даг ажылчыны.

Партия амыдыралы

СОВХОЗ БҮДҮРҮЛГЕЗИНДЕ КОММУНИСТЕР

Совет Эвилелиниң алдарлыг бежен чыл оюн күш-ажылчы белектиг уткуур дээш «Торгалыг» совхозтуң ажыл-ишчилери бо хүннерде улам кызымаккай ажылдап турар. Ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында боттарының үлүүн киирип турар 700 ажыг кижиниң ортузунга удуртукчу болгаш организакчы ажылды партия комитеди билдилиг башкарып келген.

Ол — Өвүр районда улуг организацияларның бирээзи. Партия комитеди 6 эге организациялыг, ында 126 коммунист бактаап турар. Оларны совхозтуң кол-кол ажыл участоктарында быжыглаан. Партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажылды совхозтуң 2 муң ажыг чонунуң ортузунга эки тургусканының түңнелинде бо чылдың бирги чартыында совхоз күрүнеге эът садар планын 101 хуу, дүктүүн — 111 хуу, сүттүүн—100 хуу күүсеткен.

Коммунистер мал ажылынга үлегерлиг болбушаан, малчыннар ортузунга социалистиг чарышты улам калбарткан. Бо талазы-биле мурнакчы чамдык коммунистерни чижекке айтып болур. Сүрүн Тумат, Ховалыг Кара-оол төрүүр чүс хойдан 100-100 хураганны камгалап өстүрген. Ол ышкаш инек кадарчылары эштер Кызыл-оол, Ногай-оол олар төрүүр чүс инектен-не 85 бызааны менди доруктурган.

Коммунистиң бедик адын быжыг сагып, өскелерге күш-ажылчы үлегер-чижээн көргүзүп, хүлээнген ажылынга ак сеткилдиг болуп, партийжи даалгаларны эрестиг күүседип турар коммунистер совхоз бүдүрүлгезинде кайы хөй. Октябрь революциязы орденниң эдилекчизи Т. Оссур-оол, Күш-ажылдың Кызыл Туг болгаш Хүндүлелдиң демдээ орденнер хөрээнде чайнаан Т. Калзын-оол болгаш Д. Кыргыс, Д. Доржу, К. Маңзыр, А. Бадыргы, К. Санчат-оол, М. Аржай-оол олар улам макталдыг ажылдап турар. Олар дээрге, онаашкан ажылынга бедик көргүзүглерни чедип ап, партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип турарларның дириг херечилери-дир. Ындыг төлептиг кижилерден совхозтуң ажыл-ишчилери үлегерни ап, шудургу ажылдап турар.

Совхозтуң күш-ажылчы хережээннери бүдүрүлгеге боттарының улуг хуузун база киирип, онаашкан ажылынга арга-дуржулгалыг, мурнакчы чоруу-биле өскелерден ылгалып турар. Оларга коммунистер хойжу Кара-кыс, инек кадарчызы Күнзенмаа, өшкү кадарчызы Дивитпаа, мал эмчизи Билчиир база өскелер-даа хамааржыр.

Коммунистерниң ажылга бедик негелделиг, партийжи быжыг сагылга-чурумнуг, даандырган ажыл-херекке харысалгалыг болурун, планныг онаалдаларны чедиишкинниг күүседиринге кижи бүрүзү үлегер-чижектиг чоруун көргүскен турарын чедип алыр талазы-биле партком болгаш ооң эге организациялары чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Маңаа чижек кылдыр Торгалыг салбырда партия эге организациязын (секретары эш Д. Дамбаа) айтып болур. Ында 52 коммунист бар. Оларның хөй кезии мал ажылында хаара туттунган. Партия хуралдарын устав ёзугаар эрттирип, аңаа хүнүн чугула айтырыгларын чугаалажып, коммунистерге берген партийжи даалгаларның күүселдезин доктаамал хынап турар. Бо чылын мурнакчы аныяктардан партияга тос кижини хүлээп алган.

Совхозта партия комитеди комсомол ажылын база боттуг удуртуп турар. Совхоз бүдүрүлгезинде, ажыл-агыйның адыр бүрүзүнде 240 ажыг комсомолчу идепкейлиг ажылдап турар. Мал ажылынче 30 хире комсомолчу аныяктарны немей чоруткан. Олардан хойжулар С. Алдын-Херел, Ч. Тас, О. Тумат, К. Калбак-оол болгаш өскелер-даа төрүүр чүс хойга онаалтыр 90—100, оон-даа хөй хураганны камгалап алган. Комсомол организациязынга хүн бүрү партийжи удуртулганың ачызында мурнакчы комсомолчулар болгаш аныяктар совхозта көвүдээн.

Ниитиниң малын менди болгаш хүр кыштагладырының бир кол үндезини—малга четчир, бедик хоолулуг чемнер белеткеп алыры болур. Бо талазы-биле совхозтуң паркому чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Сүт-бараан фермалары, сигенчи бригадалар болгаш звенолар аразынга социалистиг чарышты калбарткан. Моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкинниң хемчеглерин организастаан. Агиткультбригада барган-на черинге солун программалыг концертти көргүзүп, лекция-беседаны номчуп, хана солуннарны үндүрүп турар.

Партия комитеди болгаш ооң эге организациялары совхоз бүдүрүлгезинде коммунистерниң мурнакчы ролюн, ажылга харысалгазын улам бедидер, чон ортузунга организакчы болгаш кижизидикчи ажылды күштелдирер талазы-биле моон соңгаар-даа тодаргай хемчеглерни ап чорудар. Торгалыгның ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң бежен чыл юбилейин төлептиг уткуурунга бүзүрелдиг

Т. ДАМБАЖЫК.

БУРУУЛУГЛАРГА ХЕМЧЕГ

Улусчу контроль

Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң ээлчеглиг хуралынга Жданов аттыг совхозта мал чеминиң белеткелиниң чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо чылын совхоз силосту санаваска, 1940 тонна чаңгыс чылдыг болгаш чайгаар үнген сигенни мал чеминге белеткээр сорулгалыг. Сиген белеткээр үш бригаданы тургускаш, планны берип, ажыл графигин бадылаан. Совхоз директору Х. Дугур-Серенниң болгаш Ийи-Тал салбырының эргелекчизи К. Монгуш оларның илеткелин комитеттиң хуралынга дыңнаан.

Сигенчилер август 16-га чедир 750 тонна сигенни кескен азы планын 38,6 хуу боттандырганын, Ийи-Тал бригадазы өске бригадалардан хожудап турарын демдеглээн.

Сиген кезиилдезинче белеткел чок кирген. Тракторлар болгаш сиген кезер машиналарның септелгези шынар чок болганын районнуң улусчу контроль комитеди демдеглээн. Машина, техника үрелишкиннерге таваржып, ажылдаар кижилерниң ортузунга кижизидилге ажылының кошкаандан ажылга орай кирер. Азы эрге чаңгылай бээр таварылгалар мал чеми белеткээриниң шалыпчы хонуктарынга шаптыктыг болуп келген. Сиген бригадаларында ажылдап турар ажылчыннарны доктаамал ажылдаар оран-сава-биле хандырбаан болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс.

Хензергениң Арыг-Алаа бригадага быжыглаан тракторларның, сиген кезер машиналарның үрелгенинден бо бригада 25 ажыл хүнүнде ажылдааш, чүгле 20 тонна сигенни бөлүп сарааттаан болган. Совхозтуң сигенде ажылдап турар бүгү тракторларының чүгле 5-ки ажылдап турары хыналдадан илерээн.

Совхоз ниитизи-биле 612 тонна сиген белеткээн. План ёзугаар ам-даа 1328 тонна сиген четпес. Чайгаар үнген сиген эрткен чылдыынга деңнээрге бо чылын оон эки болган. Хамык ужур күш-ажылды организастаанының болгаш техниканы, кезер машиналарны чөп ажыглавайн, септелгени куду шынарлыг чоруткандан болуп турар.

Совхозтуң Ийи-Тал салбырының ажыл-агыйының кол адыры — мал ажылы. Ындыг турбуже мал чеминиң белеткелинче ажылчын күжүн багай организастаан. Бригада кежигүннери орай үнгеш, хүннүг турда-ла чаңгылап кээр, быжыглаан тракторларның, кодээ ажыл-агый машиналарының бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип албайн турар.

Совхоз төвүнден четче кылдынмайн келген сарааттакчы машина келгеш сес ажыл хүнүнде аңаа турган. Салбыр эргелекчизи эш К. Монгуш ону биле-тура хемчег ап, септетпээнинден беш хонуктуң планы күүсеттинмээн. Салбырда бар техниканың ажыл шимчээшкининиң кым-даа хынавайн турар. Ону ажыглааш, чамдык трактористер хуу кижилерге сиген кестирип берип турганы илерээн. Ону салбыр эргелекчизи соксадыр тургаш, билбээчеңнеп эрттирген. Салбырда ыяш ажыл-агый чериниң ажылдакчызы эш Серен-оол ындыг арга-биле үш тонна сигенни кестирип алган. Херек кырында сигенни совхозтуң тракторы-биле кестирген, шөлдүң кестинген газын совхоз мелээзинге киирген, а трактористиң ажылдааны дээш совхоз төлевирни берген болган.

Эрткен чылын ындыг фактылар салбырга тургулаан. Ооң салбыр эргелекчизи чогуур түңнел кылбаан, машина, техниканы хуузунда ажыгладырын соксатпаан болгаш негелдени кошкаткан. Ниитиниң малынга чем белеткээриниң харысалгалыг үезинде бригаданың чамдык кижилери янзы-бүрү чылдак-биле ажылдаваан. Ажылдаар болгаш септээр техника аңаа турган. Салбыр эргелекчизи каш хонук ажылга үнмээнинден, сиген бригадазы удуртулга чок арткан.

Салбырның малчыннары чем белеткээр онаалгаларын күүседиринче кирбээн. Эрткен чылын малчыннарга ийи аът машиназы турган, а бо чылын бар техниканы септээр, ону ажыглаарынче сагыш салбайн турар. Мындыг байдалдан Ийи-Тал салбыры планын күүсетпейн турар.

Районнуң улусчу контроль комитеди тодаргай шиитпирни үндүрген болгаш совхоз директору эш Х. Дугур-Серенни шыңгыы сагындырган. Ийи-Тал салбырының планныг онаалгазы үстүп турда машина-техниканы хуу ажыл-херекке ажыгладып, кывар-чаар материалдарны кам чок ажыглап, мал чеминиң белеткелинге удуртулганы кошкатканы дээш салбыр эргелекчизи эш К. Монгуштуң чартык айның ажыл төлевирин тырттырарын шиитпирлээн.

Комитеттиң хуралынга Шагаан-Арыгның тараа хүлээп алыр пунктузунуң чаа дүжүттү хүлээп алырының талазы-биле белеткелин база чугаалажып көрген. Ол коллектив септелге болгаш белеткел үезинде элээн ажылдарны кылып чорутканын демдеглээн. Тараа складтарының бүрүн септелгезин чоруткан, аңаа чаа дүжүттүң 15 муң тонна тараазын хүлээп ап болур. Складтарга дезинфекцияны база салгыннадышкынның аргаларны кылып чоруткан, склад бүрүзүн чугайлаан болгаш арыглаан. Тарааны дүжүрер, чүдүрер, арыглаар машиналарны, кургадылга черлерин белеткеп алган, олар долу күчүзү-биле ажылдаар. Ында автодензилерни тургускан. Холдуң чугула чепсек херекселдери — күүрек, ширбиилди четчелээн. Кывар-чаар материалдар-биле хандыртынган. Тараа хүлээп алыр пунктуда өртке удур херекселдерни тургускан.

Ынчалзажок Шагаан-Арыгның тараа хүлээп алыр пунктузу чамдык айтырыгларны чедир шиитпирлевейн турары илерээн. Аңаа ажылдаар кадрлар чедишпейн турар, бо айтырыгны чылдан чылче катаптап келген. Пунктунуң лабораториязынга ажылдаар кижилер чок. Аңаа ажылдаар тускай кижилерни өөредип ап болурунуң аргазы турган. Ооң аңгыда мастер болуп ажылдаар кижилер база чок. Кажан күрүнеге тарааны массалыг дужаап кирер үеде ажыл бачым, чымыштыг, дүн-хүнү-биле ажылдаар апаар, ындыг турбуже кижи күжү, электри энергиязы-биле хандырылгада четпестер ам-даа бар тодаргай шиитпирлеттинмээн.

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга директор эш П. Н. Сэгояковтуң информациязын хүлээп алгаш, илереттинген четпестерни эң кыска хуусаада чайладырын, ылангыя кадрларны четчелеп, механизмнерниң айыыл чок чоруунуң чурумнарын шыңгыы сагыырын негээн.

Ниитиниң малынга

НОГААН САРААТТАР

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының коллективи мал чеми белеткээр ажылды организастыг чорудуп турар. Бо хүннерде сиген белеткелинде 180 ажыг кижи хаара туттунган. Механизастаттынган бригададан аңгыда, ол ажылда малчыннар, ферма болгаш тудуг ажылчыннары база бар.

Техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглавышаан, күш-ажылдың шын организастаанындан сиген шөлдеринде ногаан сарааттар хүн бүрү улам-на немежип турар. Август 15-ке чедир 95 сараат тургустунган, азы херек кырында 7210 центнер сиген ажаап алдынган, ол болза салбыр сиген белеткээр планын 63,4 хуу күүсеткени болур.

Бо чугула ажылда үлегерлиг бригадаларны болгаш звеноларны мактаары чөптүг. О. Дажының удурткан хойжулар бригадазы 800 центнерни, Б. Кууларның чылгычылар звенозу [illegible] центнерни, а салбырның хову бригадазы 3550 центнерни белеткээн. Малга чемнер белеткээр өг-бүле звенолары чер болганда тургустунган, бот-идепкейлиг ажылдап турары база өөрүнчүг.

Маңаа чамдык четпестерни айытпайн барып болбас. Өлеңде коммунист Донгак Быстан-оолдуң удурткан хойжулары 100 тонна сиген белеткээр тургаш, мынчага чүгле 11 тоннаны кылган. Ишкинде өшкү кадарчылары (бригадири Монгуш Чадамба) 200 тонна сиген белеткээр хүлээлгезинче ам-даа кирбээн. Салбырның удуртукчулары бо айтырыгларже кичээнгей салыры чугула.

О. ДОРЖУ.

ЧУЛУКТУГ ЧЕМНЕР

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң болгаш райкүүскомунуң ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугун «Искра» колхозтуң чаалап алганы таварылга эвес. Хүннүң чугула айтырыгларының бирээзи — ниитиниң малынга чемнер белеткээр ажыл бо колхозта организастыг чорup турар.

Кара-Сал Маадыр-оолдуң удуртканы механизастаттынган бригада кукурузадан болгаш тарымал тооруk аймаандан 3800 тонна силос салыр планныг. Күш-ажылдың шын организастаанындан олар 3885 тонна чулуктуг чемни силостап белеткээн. Ажылдың хүн нормазын 150—175 хуу күүседип турар комбайнер Х. Хүрең-оол, тракторист М. Ондар, чолаачы И. Алдын-оол ышкаш мурнакчылар хөй.

«Искра» колхоз бо чылын 1350 тонна сиген планныг. Бо ажыл база багай эвес. Амгы үеде 700 ажыг тонна сигенни сарааттап тургускан. О. Кошкар-оолдуң бригадазы сиген планын доосаш, ам-даа улам күжениишкинниг ажылдап турар. Бо ажылче бүгү малчыннарны, тудуг бригадазын база хаара туткан.

М. МАЖАА.

ТАЙБЫҢНЫ БОЛГАШ ДЕЛЕГЕЙНИҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУУН БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

дыынга болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиялар кежигүннериниң саналдарынга-даа бүгү талазы-биле чугаалажып көрген деп ол чугаалаан. Стратегтиг халдаашкын чепсеглениишкиннерин кызыгаарлаар талазы-биле чамдык хемчеглер дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында олла хүн ат салган түр дугуржулганың дугайын ооң-биле кады база чугаалажып көргени билдингир болгай. Ол керээни конституция ёзугаар күштүг кылдыр бадылаары негеттинмейн турза-даа, ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар талазы-биле керээ-биле тудуш холбаалыг боор турар.

Үстүнде айыттынган дугуржулгалар болза ядролуг дайынның кыжанылышкынын чавырылдырарынче болгаш делегейге айыыл чок чорукту быжыглаарынче, стратегтиг чепсеглениишкинни эндере бүдүрерин шеглээринче болгаш чепсеглениишкинни бүгү-нниити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыы ышкаш шак ындыг амыдыралчы чугула айтырыгны шиитпирлээринге улам таарымчалыг байдалды тургузарынче угланган чугула базым-дыр деп Даштыкы херектер талазы-биле комиссиялар кежигүннери боттарының саналдарынга шыны-биле тайылбырлап чугааладылар. Бистер В. И. Ленинниң «чепсеглениишкинни дүжүрери дээрге-ле, социализмниң идеалы-дыр»—деп, кайгамчыктыг чугаазын билир болгапывыста, чогум-на ол идеалды боттандырарын чедип алыр дээш бүгү чүүлдү кылып турар бис.

Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында керээ, стратегтиг халдаашкын чепсеглениишкиннерин кызыгаарлаар дугайында түр дугуржулга-даа, а ол ышкаш 1972 чылдың май айда бедик деңнелге боор эрткен чугаалажышкыннар үезинде Москвага ат салган өске-даа документилер — ол дээрге, хамыктың мурнунда тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиканы партияның болгаш Совет чазактың чайгылыш чок чорудуп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы тайбың дээш демиселдиң программазын херек кырында боттандырып турарының түңнели болгаш улуг чедиишкини болур-дур.

Бедик деңнелге совет-америк чугаалажышкыннар болгаш оларның чугула түңнелдери дээрге Совет Эвилелиниң күчү-шыдалының өскениниң, делегейде күштерниң деңзигүүр байдалының социализмниң талазынче ажыктыг кылдыр чайып турарының дүрүм ёзугаар тодарадыкчызы-дыр. Аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының принциптери делегей харылзааларын хөгжүдериниң чугула чүүлү апарган ындыг чаа байдал тургустунган. Дайын соолуунуң хөй чылдарының дургузунда социалистиг чурттарга удур «ыраады октаарының» политиказын, «күш дөгээриниң» политиказын чорудуп келген Американың Каттышкан Штаттары ындыг чаа байдал тургустунуп кээрге делегей байдалын элээн боттуу-биле көөр апарган. Деңэргениң, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның, күштү ажыглаарындан азы ону ажыглаар деп кыжанырындан ойталаарының принцивинге үндезилээш, ийи таланың кайызының-даа айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын Каттышкан Штаттар хүлээп көргеп, «Совет Социалистиг Республикаларының Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында харылзааларның үндезиннери» деп, Москвага ат салган документиге ону айтыр ужурлуг апарган.

Ону Совет күрүне канчаар көрүп турарыл дээрге, чугаалажып турар дугуржулгага АКШ-биле кады ат салырда бистиң даштыкы политикавыстың утка-шынарын өскертири негеттинмээн-не болгай. «Капиталистиг чурттар, оларның аразында АКШ талазы-биле бистиң принципиалдыг шугумувус кандыгыл дээрге, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптерин практика кырынга чайгылыш чокка, долузу-биле боттандырар, бот-боттарынга ажыктыг харылзааларны хөгжүдер, а аңаа белен күрүнелер-биле тайбыңны быжыглаар талазы-биле кады ажылдажырывыс ол болур» деп, партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчет илеткелинде чугаалаан.

Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында керээниң, а ол ышкаш стратегтиг халдаашкын чепсегленчишкиннерин кызыгаарлаар дугайында түр дугуржулганың кол утказын илеткелчи В. В. Кузнецов болгаш өске-даа ораторлар тайылбырладылар.

Дугуржуп турар талалар бүрүзү ракетага удур камгалал системаларын тургузарын ийи чижек районнар-биле кызыгаарлаарын керээде көрүп турар.

Москвага бедик деңнелге эрткен чугаалажышкыннарның эң чугула кезээ боор турар бо документилер — ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында керээ болгаш стратегтиг халдаашкын чепсеглениишкинин кызыгаарлаар дугайында түр дугуржулга улуг күжениишкиннерни, бүгү байдалдарны ыяк деңнеп көөрүп, хөй айда кызымаккай ажылдаарын негеп турган. Ол черле долузу-биле билдингир, чүге дээрге хүн айтырыынга айыыл чок чорукту хандырарының-даа, ядролуг дайынның үнүп болур айыылын эвээжедиринге таарымчалыг байдалды тургузарының-даа айтырыглары туруп турган.

Бөгүн чугаалажып көрүп турар дугуржулгалар талаларның кайызының-даа айыыл чок болур чоруунуң принциптеринге тургустунганы болгаш оларның кайызы-даа ракетаның стратегтиг чепсеглениишкининиң талазы-биле чаңгыс талалыг артык күштүг болуруп чөпшээревейн турары оларның кол онза чүүлү боор турар. Ол документилерниң боттуг чоруу болгаш амыдыралчы күжү чогум-на ында.

Москвага болган бедик деңнелдиң совет-америк чугаалажышкыннарының үезинде ат салган документилер совет болгаш америк-даа улустарга ажыктыг. Олар өске бүгү улустарның эрге-ажыктарынга, делегейде дүшкүүрлүг чорукту ниитизи-биле чавырылдырарының эрге-ажыктарынга база дүгжүп турар.

Бистиң чугаалажып көрүп турар документилеривисти СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бедин-биле үнелээнин билир болгай силер деп, М. А. Суслов түңнелинде чугаалаан. Оларны бүгү совет кижилер база ханызы-биле чүүлдүгээнүп турар. Оларны социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары база сеткил ханып уткуп хүлээп ап турар. Делегейде дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга, ядролуг дайынны болдурбазынга болгаш ооң айыылын эвээжедиринге оларның улуг ужур-дузалыын делегей чурттарының хөй кезииниң күрүне болгаш политиктиг ажылдакчылары, делегейниң хөй-ниитизи онзалап айтып турар.

Керээни чугаалажып көөрү доозулган. Депутаттар комиссияларының түңнелин чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Ракетага удур камгалал системаларын кызыгаарлаар дугайында Совет Социалистиг Республикаларының Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында керээни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиялары чүүлдүг деп көргеш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга ону күштүг кылдыр бадылаарын саналдап тур деп ол түңнелде чугаалап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң комиссияларының ажылынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазының оралакчызы, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазының оралакчызы А. Ю. Снечкус олар киришкеннер.

(СЭТА).

Бистиң ЧУРТУВУСТА

УЗБЕКИСТАН:

Сүт комплекстери

Бухараның чоогунда ажыглалда кирген 600 инек кирер механизастаттынган сүт комплекизи Узбекистанда эң улуг деп санаттырып турар. Сес гектар черде инек кажаалары, мал чеминиң цеги, «Тандем» дээр саалда херексеедиг сүт блогу, бызаа кажаазы туттунган.

Хову черге таарышкан шилги инектер шуптузу чылдың-на барык бүдүн-чартык муң тонна сүттү бээр.

Бо беш чылда ниитизи-биле 10 муң саар инекти азырап, ажаар совхозтарның чеди болгаш колхозтарның он комплекстерин база тудуп эгелээр деп турар.

БУХАРА.
(СЭТА-ның корр.).

ЭСТОНИЯ:

Кадыкшылдың үндезини

Таллинниң химия-фармацевтика заводу «Гумизоль» дээр чаа эм бүдүмелин Совет Эвилелиниң 30 ажыг булуңнарынче чоруткан.

ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң дуржулга болгаш клиника медицинаызының институдунуң директорунуң оралакчызы, медицина эртемнериниң кандидады Хуберта Кахна мынча деп чугаалаан:

— Гумизоль дээрге Эстонияның Хаапсалу дээр курортунуң эмниг малгажындан кылган биология талазы-биле дыка күштүг эм боор турар. Ол эмни 25—30 катап кижиге сыккыртан соонда эм малгаштыг курорттарга бүдүн курс эмнеткени-биле дең салдарны чедирип, аарыгның экириринге дузалаар. Гумизольду элээн каш чыл дургузунда Эстонияның, а ол ышкаш Москваның, Киевтиң болгаш Одессаның эмнелгелеринге шылгап көрген соонда чүстерниң хоочураан аарыгларын, полиартриттиң, артрозтуң болгаш радикулиттиң чүүл-бүрү хевирлерин эмнээри-биле сүмелеп турар.

ТАЛЛИН.
(СЭТА-ның корр.).

КАЗАХСТАН:

Муң дугаар скважина

Маңгышлакта эң-не хөй нефтилиг дээн чер—Узеньде доктаамал ажыглаттынар бир муң дугаарлыг скважина-кудукту каскан. Д. Аанзовтуң бригадазы аңаа тургузар бүгү дериг-херекселдерни кожазында участоктан аппаргаш, хууаазындан беш хонук бурунгаар эртеп дооскан.

Узеньниң девискээри нефть болгаш бойдус газы-биле дыка байлак боор турар. Шак ол чайгаар бүткен шыгжамыр Казахстанда казып турар нефтиниң барык-ла бештиң дөрт кезиин берип турар.

Беш чыл дургузунда Узеньниң нефтизин казып тыварын ийи катап улгаттырарын көрген. Ынчангаш 1975 чылда нефтиниң чээрби миллион тонна ажыгны оон казып ап турар апаар.

АЛМА-АТА.
(СЭТА-ның корр.).

УКРАИНА:

Дүжүттүң курлавыры

Украинаның колхозтарының болгаш совхозтарының хөй кезии күзүн чажып, тарыыр тарааларның үрезиннерин долузу-биле уруп, белеткеп алган. Оларны күзүн чажары-биле эрткен чылдыындан бүдүн-чартык миллион центнер хөйнү белеткээн.

СЭТА-ның корреспондентизи УССР-ниң Кодээ ажыл-агыйы министерствозунга баарга, бо күзүн тараажылар эңне продуктулуг үрезиннерни чажар деп турарын чугаалаан. Мурнундаазындан ийи катап хөй — ийи миллион ажыг гектар черге «Кавказ» болгаш «Аврора» деп кызылтастарны чаштырар ужурлуг. Кировоград, Одесса областарның мурнакчы ажыл-агыйларында болгаш өске-даа черлерде ындыг үрезиннер гектар санындан 50—60 центнер тарааны берген болгай. Ол сорттарны ам Хову [illegible] алды областарынга тарыыр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ИНДИЙ-КЫДАТТА БОЛУУШКУННАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның хемчээл талазы-биле ийиги улуг хоорайы — Данангты күчүлүг частыышкыннар бурунгу хүн база катап силгипкен. Кюэшон шынаазынга чедиишкинниг дайылдашпышаан, Мурнуу Вьетнамны хостаарының улусчу чепсектиг күштери Данангтан үш-ле километрде турар дайзыннарның камгалалын чаза таварып киргеш, ол хоорайда болгаш ооң чанында чалча шериглерниң туруштарын ракеталар-биле боолап турганы ол.

АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда эң улуг дээн шериг-далай болгаш шериг-агаар баазаларының бирээзи Данангта турар. Ол районче Хосталга күштериниң шавар халдаашкыннары америк-сайгон командылал чериниң Данангтан соңгу талаже 150 километрде турар Куангчи хоорайны ежелеп алыр сорулгалыг планнарын үзүп турар.

ХАНОЙ. (СЭТА). Данангтан мурнуу талаже турар Куанг-Нам можуга мурнуу-вьетнам патриоттарның үш хүн дайылдашканының түңнелдерин парлалганың Хосталга агентилели үндүрген. Дайылдажыышкын үезинде чалча шеригниң 3.000 чыгам солдадын сандан үндүрген, дайзынның 27 аар боолярын узуткаан, 60 шериг машиналарын чок кылган, хөй шериг чепсээн хунаап алган. Кюэшон хоорайдан девидеп дескен сайгончу шериглерни истеп сүрбушаан, дайзыннарның 16 вертолёдун патриоттар дүжүр аткан. Кюэшоннуң бүгү шынаазы Хосталга күштериниң контролюнда кирген.

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның Ада-чурт фронтузунуң ТК-зының чалаанын ёзугаар Лаостуң Патриотчу фронтузунуң делегациязы ол фронтунуң ТК-зының Доктаамал комитединиң кежигүнү Нухак Фумсаван баштадыр август 17-ден 22-ге чедир ВДР-ге найыралдың аян-чоруун кылып чораан.

Вьетнам улуска удур дайынын болгаш Лаоста «онза дайынын» улам калбартып турар Каттышкан Штаттарның кемниг үүлгедиглерин ийи тала буруу шапкан деп, Ханойга чарлаан дыңнадыгда чугаалаан.

АКШ-тың агрессиязынга удур, нацияны камгалап алыр дээш демисежип турар. Вьетнамның болгаш Лаостуң улустарының чөптүг демиселинге деткимче, дузаламчыны көргүзүп турар социалистиг чурттарга, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенге Вьетнамның болгаш Лаостуң улустары ханы өөрүп четтиргенин илергейлеп турар деп, ол дыңнадыгда чугаалаан.

Кады ажылдажылга быжыгып турар

ПРАГА. (СЭТА). Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери социалистиг чурттарның эртем-техниктиг кады ажылдажылгазының талазынга дуржулганы база эртем информациязын үргүлчү солчуру чугула рольду ойнап турар. Чүгле эрткен чылын безин ЧССР социалистиг чурттарже 1079 специалисти чоруткан, а ол сорулга-биле Чехословакияга даштыкыдан 1187 аалчы чораан.

1971 чылда Чехословакияның янзы-бүрү эртем албан черлери социалистиг чурттардан 101 комплект техниктиг документацияны алган. Ол-ла чылын ол республиканың эртем-шинчилел институттары кады ажылдажылга дугайында 73 дугуржулганы акы-дуңма чурттарның шак ындыг албан черлери-биле кылган, а оларның аразындан 22 дугуржулганы Совет Эвилелиниң эртем албан черлери-биле кылган.

Найыралдың харылзаалары

БЕРЛИН. (СЭТА). Совет Эвилелиниң тургустунганының 50 чылында ГДР-ниң чаңгыс чүгле Галле округунга безин Герман-совет найырал ниитилелинге 50 муң чыгам чурттакчылар кирген.

Химия үлетпүрүнүң кол округунуң ажылчы чоннарының болгаш совет өннүктерниң аразында харылзаалар улам сырый болуп бар чыдар деп, найырал ниитилелиниң тус черде баштаар чериниң бирги секретары Карл Шверс медеглээн. Ийи чуртта төрелдешкек бүдүрүлгелерниң аразынга харылзаалар тудуп тургаш, чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин тудар талазы-биле ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң специалистериниң дем каткан ажылынга ол харылзаалар улам быжыгып турар.

Орус дылды өөренир талазы-биле Галле округта 230 ажыг бөлгүм ажылдап турар. Совет Эвилелинче ниитилел кежигүннериниң чогаадыкчы аян-чоруктарының түңнелдери-биле таныжар азы акы-дуңма чурт дугайында эргежок чугула сан-медээлерни алыр төлээде, Герман-совет найырал ниитилелиниң кабинеттериниң саны база үргүлчү өзүп турар.

Делегейниң олимпий комитединиң шиитпири

БОНН. (СЭТА). Дерзии үзелбодал болгаш кара туразында аажылаашкыннар тергиидээн чурт болур Мурнуу Родезияның спортчуларын Мюнхенге болур XX чайгы олимпий оюннарынга киржир кылдыр чалаан турганын Делегейниң олимпий комитеди (ДОК) күш чок болдурар деп шиитпирлээн.

ПАРИЖ. (СЭТА). Мурнуу Родезияга шын эвес тывыскан турган чалалганы Делегейниң олимпий комитеди күш чок болдурганын барымдаалааш, Африканың бүгү чурттары Мюнхенге болур XX чайгы олимпий оюннарынга киржир апаар деп, Африканың спорт херектериниң талазы-биле Дээди чөвүлелиниң чингине секретары Жан-Клод Ганга медеглээн деп, Франс пресс агентилеллдиң корреспондентизи Мюнхенден дыңнаткан.

Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле Кисуму хоорайга туткаш, Кенияның улузунга белек кылдыр дамчыдып берген госпитальды кенийлер орус эмнелге деп адап турарлар.

Ында ажылдап турар дыка хөй совет эмчилер болгаш специалистер чон ортузунда улуг ат-сураглыг, хүндүткелдиг болгаш оларның ынакшылын чаалап алган.

ЧУРУКТА: совет хирургтар А. Серебрянский болгаш Н. Касимцев нарын операция кылып турлар.

С. КУЛИКТИН фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаазы).

СОРУЛГАЛАРНЫ ЧУГААЛАШКАН

ПРАГА. (СЭТА). ЧССР-ниң Аныяктарының Социалистиг Эвилелиниң ТК-зының пленуму болган. Чехословакияның Национал фронтузунуң составында бактааган ол массалыг организацияның бирги съездизи сентябрьда болур. ЧКП-ниң XIV съездизиниң шиитпирлери-биле холбаштыр Аныяктарның Социалистиг Эвилелиниң болгаш ооң пионер организациязының сорулгаларын ол пленумга чугаалашкан.

Амгы үеде Аныяктарның Социалистиг Эвилелинде 800 муң ажыг оолдар, кыстар санаттынып турар деп, Эвилелдиң ТК-зының даргазы Ю. Варголик демдеглээн. Чехословак пионерлер организациязы 900 муң чыгам школачыларны каттыштырып турар.

Майами-Бичиден медээлер

МАЙАМИ-БИЧ. (СЭТА). АКШ-тың республиканчы партиязының национал съездизи Р. Никсонну президент албан-дужаалга ол партияның кандидады кылдыр депшиткен.

Ону депшидериниң мурнуу чарыында ол съезд партияның соңгулда талазы-биле политиктиг платформазын чүүлдүг деп бадылаан турган.

МАЙАМИ-БИЧ. (СЭТА). Республиканчы партияның национал съездизи эртип турар Майами-Бич хоорайның кырында шериг вертолёттар дээскиндир ужудуп турар. Вьетнамда дайынга удурланган чыскаалдар бо хоорайның кудумчуларының кайы-бирээзинге бо-ла көстүп кээп турар.

Индий-Кыдатка хамаарыштыр чазактың политиказынга удурланыышкынның чыскаалдары бурунгу хүн бо хоорайга бүдүн хүн дургузунда болган. Республиканчы партияның штаб-квартиразы турар бажыңче чыскаалчыларның колонналары даң бажындан-на шуушкан.

Вьетнамда дайынга киржип чорааннарның колоннавы мурнунга чоруп турган. Вьетнамга дайылдажып тургаш кедип чорааны, ол черниң изиг хүнүнге куурартыр чиртипкен самдараңнаан шериг хептиг, иттинер тергежигештерлиг, даянгыыштарлыг бертик-бежел кижилер хоорайның кол кудумчуларын таварты шимээн чок эрткен, ол чорук кижилерниң сагыш-сеткилинге ханы салдарны чедирип турган. Оларның таварышкан халавы болгаш дайынга удурланыышкыны сөс чокка-ла кижи бүрүзүнге билдингир турган.

Республиканчы партияның штавының — «Фонтенбло» гостиницаның чанынга ол кижилерни үш-дөрт каът кылдыр чыскаалыпкан полицейлер манап турган. Гостиницаже кирер бүгү эжиктерни ыяк хагган турган. Дайынче солдаттар чорудуп турган кижилерниң аразындан кым-даа дашкаар үнүп келбээн болгаш вьетнам дайынга киржип, бертик-бежелге таварышкан шак ол кижилер-биле чугаалашпаан-даа.

Чыскаалдың киржикчилери аңаа митинг эрттирген. Вьетнамда дайынны үргүлчүлеп, ВДР-ниң суг тудугларын америк ужар чүүлдүң бомбалап турарын, ол республиканың хамааты тудугларынче халдаашкыннарның күштелгенин митингиге чүве чугаалаан кижилер шиитпирлиг буруу шапкан. Ол чүве чугаалап турган кижилер Майами-Бичиге чурттуң бүгү булуңнарындан келген.

— Берге болгаш узун оруктуң үезинде американнар бистерни эвилең уткуп, бистерге дузалап келди. Харын чүгле маңаа, чурттуң политиказын тодарадып турар кижилерниң чылганы, Майами-Бичиге, бистерниң-биле чугаалажырын кым-даа күзевейн турар-дыр — деп, олар медеглеп турганнар.

Дайынга удур чыскаал съездиниң эртип турары «Конвеншн-Холл» бажыңның чанынга онза сүрлүг болган. Полицияның отрядтары национал гвардияның болгаш далай чадаг шеригниң солдаттары-биле каттыжып алгаш, каш-каш чүс чыскаалчыларны бүзээлээш, тудуп хоругдаашкыннарны кылган. Кежээге чедир 200 ажыг кижини тудуп хоругдаан.

Чаа бүдүрүлге

ДАКАР. (СЭТА). Күрүнениң чаа бүдүрүлгезин — «Үлетпүрнү болгаш даг хереэн хөгжүдериниң» национал ниитилелин» Мавританияда тургускан.

Чазак дыңнадыында айтып турарын ёзугаар алырга, ол ниитилел «минералдыг курлавыларны шинчилеп тыварын, ажыглаарын болгаш сайзырадыр ажылдап кылырын боттандырар херекке күрүнениң холунда дээштиг чепсээ болур».

Мавританияда ажыктыг казымалдар хөй, демир рудазы биле чес-хола оларның аразында чугула черни ээлеп турар. Нуакшоттан ырак эвесте гипс байлактыг черни тускай эртем-билиглиг кижилер делегейде эң хөй гипс байлактарлыг черлерниң бирээзи кылдыр санаан.

Берге байдал

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Боливияда байдалды анализтевишаан, Аргентинаның «Коларин» солуну ол чурт социал-экономиктиг улуг кризиске дүжүп, берге байдалда таваржы бергенин бижээн. Ооң даштыкы өрези барык 600 миллион доллар түң чедип, эрткен чылдың национал бюджединден ажып турар.

Чурттакчы чонунуң ниити саны 5 миллион кижи чуртта 450 муң кижи ажыл чок. Өртек-үне үргүлчү аартап турар. Ажылчы чоннарының аразында аажок таарзынмас чоруктуң илерелиниң чижээ боливи башкыларның ажыл соксадыышкыны болган. Чуртта эрге-чагырганы хуваажып турар партияларның болгаш чепсектиг күштерниң аразында иштики демисел база чидиглеңген деп, ол солун түңнелинде бижээн.

Рейнде демисел шыңгыыраан

БОНН. (СЭТА) Рейн хемниң суун бокталдырып турар чорукка удур демиселге барыын-германн эрге-чагыргалар онза хемчеглерни алыр ужурга таварышкан. Соңгу Рейн-Вестфалия чериниң иштики херектер министерствозунуң дужаалын ёзугаар Рейн хемниң унун дургаар таңныыл албаның эрттирер тускай вертолёттарны тургускан. Айтыышкын үрекчилерин документ кылдыр чурукка тырттырып алыр фото-камералар-биле оларны чепсеглээн.

Судноларның болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң хөй-хөй ээлери караңгыны ажыглап алгаш, артынчы болуп үнген чүүлдерни сугже октап турарлар. Ынчангаш эрге-чагыргалар дүнеки үелерде полицияның таңныылдакчы катер хемелерин ажыглаарын шиитпирлээн.

Рейн хемниң суун бокталдырган дээш 1972 чылдың баштайгы чартыында ол черниң иштики херектер министерствозунга 96 хомудал кирген.

Өңнүктеривис

ЦАДА АУЛДАН РАСУЛ

Дагестанда авар дылга бижип турар шүлүкчү Расул Гамзатовтуң чогаал ажылы ханы бот-шынарлыг болгаш улусчу, ооң-биле кады ол — интернационалчы. Ынчангаш ооң чогаалдары Кавказтың бурунгу культуразы-биле холбашкан болгаш чүгле бодунуң автономнуг республиказында эвес, харын бүгү Эвилелде сураглыг болу берген.

Дагестан — даглыг чурт. Ооң ийлеринде аулдар түргулаар. Аул бүрүзүнге кижиниң төлептиин хемчээр чүве бурун шагдан бээр эрес-дидим болгаш ак сеткилдиг болуру чораан. Селемеге: «Аъттың соонда — шөл артар, а маадыр өлген соонда — ооң ады артар» деп оюн каан болгулаар.

Дагестан чүгле даг эвес, харын база хөй улустарның чурту. Барык бүдүн чартык миллион чоннуг ол республикада үжен ажыг дылга чугаалажыр, ооң дугайында тоол бар: кижилерге дылдарны үлеп берзин дээш, аъттыг кижини бурган чоруткан. Ол кижи оларны шоодайга суп алгаш чораан. Оон ол дагестан дагларга чеде бергеш, чарык иштинче чүгле аңдарлып кире бербээн. Айыылга таварышпас дээш, кижиң шоодайның аксын чешкеш, боттарынар башкарнып алыңар дээн чүве дег, дылдарны шоодайдан төпкен. Моон ужурунда Дагестанда хөй дылга чугаалажыр чүве ышкажыл...

Дагестанның аул бүрүзү бир-ле чүвеге сураглыг. Балхар дээр аулдуң кижилери савалар кылыр уран чүүлге алдарлыг, Унцукульда — чазап сиилбирлээр, Цумадада — кештен даараар, Кубачиде — алдын, мөңгүнден кудар уран чүүл нептерээн, а Цада дээр аул — шүлүкчүлери-биле сураглыг, харын-на бо аулдан эң чечен үлегер домактар, тывызыктар тывылган дижир.

Бо Цада аулга 1923 чылда Дагестанның сураглыг шүлүкчүзү Цадаса Гамзаттың өг-бүлезинге үшкү оглу төрүттүнген. Ону Расул деп адап алган. Ол элээн өзүп келгеш, аъргa иштинден бөрзектерни бөргүнге суп алган-даа келгилээр. Кырган-авазының тоолдаарын дыңнаар. Он бир харлыында буга кежиниң кырынга чыда баштайгы шүлүүн ол бижипкен, оон дөрт чыл болганда, ол черниң солунунга ооң шүлүү парлаттынган. Оон соңгаар-ла шүлүүнге адын Расул Гамзатов деп бижип турар болу берген.

Расулдуң чогаал ажылынга баштайгы башкызы болгаш сүмелекчизи ооң адазы турганы чугаажок, ол — негелделиг, шынгыы кижи турган. Оглунуң баштайгы дуржулгаларының дугайында ол: «Бир эвес кыскаш тудуп алгаш, бо хүл иштин эки казарлаар болза, чадаарда таакпы-даа кыпсып алыр көстү тып ап болур-дур» деп чугаалап турган.

Расул школаны, оон соонда башкы училищезин дооскан. Профессиязы база өскерлип турар: школага башкы, көжүп чоруур авар театрның режиссёрунуң дузалакчызы, журналист...

А шүлүктер? Ону ол хүннүң бижип турган. Удааш өттүп келирге, шүлүк аялгазы бодалында турар, бижип четтикпээнин, бурганга тейлээн кижилер дег, сымыранып удуй-даа бергилээр.

Дайын эгелээн. Кырган Гамзат Цадасаның өг-бүлезинге база халавын ол чедирген: ооң ийи улуг оглу маадырларның өлүму-биле өлгеннер. Акыларының дайзынның өлүрүп каапканы Расулдуң чүрээнге эттинмес балыгны арттырып каан. Оон шүлүктери маадыржып, ханы утка кирип, улам шынаржаан. 1945 чылдың күзүнүнде аныяк авар шүлүкчү Москвага чедип кээп, Максим Горький аттыг чогаал институдунуң студентизи апарган.

Шылгараңгай совет шүлүкчү С. Маршак «Кужу немежип турар» деп чүүлүнге Гамзатовтуң дугайында мынчаар бижээн: «Бистиң бир ужуражылышкынывыска ооң бодун ийи херээжен кижи азыраан чүве дээрзин чугаалап турганын сактып келдим. Ооң авазы аарый бээрге, ону тараачын кижи эмзирип өстүрген. Чогаалга база ол ийи азыракчылыг чораан: Чөөн чүктүң шүлүк чогаалы болгаш улуг орус шүлүк чогаалы. Ынчаарга орус шүлүк чогаалын дамчыштыр Бернс, Гейне, Шекспир, Гете ышкаш, даштыкы эң дээре шүлүкчүлерни ол билип алган».

Расул Гамзатовтуң башкылары кымнарыл, кымнарга ол мөгейип чорааныл? Ол боду мынча дээр: «Ээлчег-биле янзы-бүрү шүлүкчүлерге ынакшылдыг чораан мен — бирде Блокка, бирде Маяковскийге, бирде Багрицкийге, бирде авар Махмудка, бирде немец Гейнеге. Ынчалза-даа Пушкинге, Лермонтовка, Некрасовка ынакшылым кезээде өскерилге чокка артып каап турган». Орус шүлүк чогаалын магадап, ону өөренип тургаш, ооң-биле кады ол болза, эрткен чүс чылдагы чөөн чүк шүлүкчүлериниң — Махмудтуң, Чапканың, Эльдарилавтың чогаалдарын бодунуң өөрүнге, оон орус шүлүкчүлерге таныштырып турган.

Расул Гамзатов шылгараңгай орус шүлүкчүлер — А. Твардовский, С. Маршак, К. Чуковский-биле шуут өңнүктежип чораан. Ортумак салгалдың чогаалчылары-биле — С. Наровчатов болгаш Е. Виногуров-биле, калмык Д. Кугультинов, балкар К. Кулиев олар-биле эш хуузунда улуг найыралдыг, а башкир М. Каримге ол: «Шынчы өңнүүм болгаш ёзулуг шүлүкчү сен, Мустай, мээң-биле кожа туруңда эки-дир» деп бижээн. Бо дээрге кижиде чүну Расулдуң үнелеп турарын чайынначаа-биле херечилеп турар.

Расул Гамзатов делегейни кезээн. Каттышкан Штаттар, Индонезия, Пакистан, Индия, Куба сүг-сүг дээш... Ол каяадаа чораанда «Төрээн ада-чуртум кыйгызын дыңнап чордум» дээр. Бир катап ол: «Бүгү күрүне дээш база харылаар кижи мен» дээн. Ол анаа сөстер эвес-тир. Гамзатов ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаты. Тайбың дээш кызымак демиселчи болганда, хөй-ниитиниң болгаш күрүнениң херээнге хөй күжүн берип турар.

Гамзатовтуң чогаал ажылын ап көрээли. «Сөс аъттан үнелиг» деп, аварларның бурунгулары чугаалап чораан. Ол ылавылалдыг чурумну Расул шынгыы сагып турар: ооң шүлүктери уран чечен, улустуң чүс-чүс чылдагы чугаа домаа-биле, чаңчылдары-биле тудуш холбаалыг. Оон чогаалынга овур-хевирлер иле бодур, бодалдары ханы болгаш өндүр, аялга чараш, амыдыралче сиңнип кирип турар. Оон шүлүктерин хөй дылдарга очулдурган (бистиң чурттуң-даа, делегейниң-даа).

Оон шүлүк номнары космоска безин чораан. Ооң чогаалынга ынак ужудукчу-космонавт В. Севостьянов оларны космоска ап алгаш чораан. Космонавтарга ол чорааш, мынчаар бижээн: «...Бис космосче орукту түргээп турар бис. Бедикте сылдыстар дугайында бодап-даа чорлувус, бодап турар-даа бис. Ынчалза-даа меңээ эң-не бедик сылдыстар — кижилер».

Расул Гамзатовтуң хөй ному парлаттынган. Оларның эң-не көскүлери бо: «Дагларда мээн чураам», «Даг чурттуг уруг», «Бедик сылдыстар» (бо дээш Ленинчи шаңналды ол алган), «Сылдыс сылдыс-биле чугаалажып тур», «Музатка», «Чагаалар», «Үшкүшак», «Мээн Дагестаным» болгаш өске-даа.

Мергежилдиг болгаш ханы угааныг ол кижи-биле, шүлүкчү-биле эки таныжып алыр төлээде, ооң номнарын номчуңар.

Я. КОЗЛОВСКИЙ,
шүлүкчү. (ПМА).

ШКОЛАЛАРДАН МЕДЭЭЛЕР

«КИРИП МООРЛАҢАР»

Эрзинниң Мөрен сес чыл школазы чаа өөредилге чылынга уруглар хүлээп алырынга белен. Школа бажыңнарын, интернатты болгаш өске-даа септээр чогуур черлерниң септелгедерилгезин кылган. Школа директору Баяндай Түменей чаа өөредилге чылынга белеткелди эки удурткан. Ылаңгыя школа ажылчыннарын башкарар, ажылга таарыштыр хуваарын ажыл-агый эргелекчизи Сараагай Ямаа багай эвес чоруткаными демдеглеп болур.

Коңга каш-ла хонгаш чаңгыланыр болгаш уругларны баштайгы кичээлче чалаар. Школа коллективиниң эки кылдыр септеп белеткээн школазынга хайныышкынныг хүннер эгелээр. Чырык чаагай школазынга уруглар өөрүшкү хөглүг-өөрении кириптерлер.

Ч. ЭРЕНДЕЙ.

БЕЛЕН

Улуг-Хем районнуң Баян-Кол ортумак школазы (директору Шаңнаа Янмаа) 1972—1973 өөредилге чылынга бүрүн белеткеттинген. Башкылар болгаш ажылчыннар коллективи септелгеге идепкейлиг ажылдаан. Шупту 20 ажыг кижи он чеди класс өрээлдерин, ийи корпусту бүрүн септеп каан. Ол ышкаш — 100 өөреникчи чурттаар интернатты, чунар-бажыңны, столоваяны доозуп турар.

Школа 300 кубометр одаар ыяшты, хөмүр-дашты бүрүн дүжүртүп алган. Чолаачылар Байкара Сарыг-оол, Бартна Орлан-оол, Борзук Хирлиг-оол болгаш өскелер-даа одаар ыяш сөөртүлгезинге идепкейлиг киришкен.

Чазаныр болгаш өске-даа ажылдарга Балган Очур, Самбала Толаан, Дагалан Кара-оол эки киришкен. Херээженнерден Чүлдүм Биче-Уруг, Октябрина Түвен-Бады, Галина Шоюнгар база-ла улуг-хуузун киргенин мактавас аргажок.

Баян-Кол ортумак школазы өөреникчилер «Кирип моорлаңар» деп чалап турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

УРУГЛАРНЫҢ ТАРААН НОГААЛАРЫ

Суг-Аксы ортумак школазының өөреникчилери школа чанының участогунда ногааларны тарып өстүрген. Капуста, огурец, морковь, согуна, редис дээш өске-даа ногааларны уруглар тарып алган. Бо ажылга биология башкызы Авай Бөөдеровна Ооржак уругларны өөредип турар.

Школа чанының участогунга чеде бээрге янзы-бүрү чечектер айыраң чайт. Ову база-ла биологтуң удуртулгазы-биле уруглар тарааннар. Чечектерниң болгаш ногааларның ажаалдазын школачылар чайны өттүр чорудуп келген. Маңаа уруглар хүнде ийи катап келгеш, ногааларын, чечектерин суггарып каар.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Чөөн-Хемчик район.

Помидорларым быжып кээп-тир.
А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

—●—

ЛИТВА ССР. Республиканың «Экранас» деп заводу кинескоптарны кылып үндүрүп турар. Ооң кылып турар продукциязының хемчээлин алыр болза ол ындыг бүдүрүлгелерниң эң улуунга хамааржыр. Шынар демдээн эдилеп турар улуг хемчээлдиг кинескоптарны чурттуң болгаш даштыкының-даа дыка хөй телевизор заводтарынче чорудуп турар.

Бүдүрүлгениң коллективи ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга турасклаткан социалистиг чарышка киришкеш, бодунга алган бедиткен хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турар.

ЧУРУКТА: эптелге цегинде электрон-оптика системаларын дуңзалаар участок. Комсомолчу Альгис Петрусканың ажылдап турары бо черге кинескоптарны эптээр сөөлгү ажылдарны кылыр.

А. БРАЗАЙТИСТИҢ болгаш М. ДАТИКАШВИЛИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

—●—

СЫГЫТЧЫНЫҢ БАРААЛГАДЫЫ

Чурумал

Ак-оол даштыгаа үне халып келген. Хүннүң аязы-даа ковчуг. Белдир арыында бора хектер чайтыладыр эдип турган, оол кара сугга барып чунуп каапкан.

Ак-оол хой кадарып үнерде авазы мынча деп чагаан:

— Мен кежээликтей келир боор мен, оглум. Хоюң эки кадар, хураганнар ээптезин. Ынчаш дуу ол деспиде чыткан чиңге-тарааны арыды шаап каар мен. Дүште келгеш, ону өремелеп чип алыр сен оглум.

Ак-оол авазы чоруй барган деп бүзүрээн алгаш, өөнге дедир халып келген. Даайының игилин ол ап каш, кады хой кадарган өөрүнге халып келген. Өөрүнүң амыраан ы-даа ковчуг. Ак-оол игилге шору өөрени берген болгаш, кезек-кезек аялгаларны шымбай тырткылаан. Даайы Күдеректиң оттүнерин оралдашкан. Борбак даш кырынга шала ийлендир олурупкан, караан шийип каап, бирде имирертти көрүп каап, мынчаар ырлап, игилин ойнап эгелээн:

Үс-ла кушкаш уя туткан
Узун баткан Чыргакымны.
Улус чону эрге алган
Уран чараш Чыргакымны.

Оолдар ону долгандыр олурупкан. Шуптузу даап-шимээн чок, таалап дыңнап орган. Хойлар безин ооң уунче эргилип кээп кулактарын салып, көрүп тургулаан.

Савныг хонуктар шуужуп эртип, чай, кыжы солчуп турган. Черге, игил ойнаар, улуг улус чугаазы дыңнавас сен» диртип улуска ковчудуп турза-даа, Ак-оол оозун кагбаан. Ол харын-даа улам мергежип бар чыткан. Ооң даайы Күдер Ооржак чыскаал, байырдал болур үелерде ону эдертип алыр апарган. «Чээним меңи доозан игилчи чүве. Арат чонга аян тудуп берип чоруур эрес кижилерниң бирээзи болур» деп, ол бода чугааланган олурар.

Күдер Ооржак Самбаевич черле уран талантылыг кижи. Ол сыгыртып, хөөмейлеп, игилдеп, тоолдап турда, аңаа белен-селен чедер кижи Чыргакы ынчаар турбаан. Ынчангаш Чыргакының араттарының аразынга Ооржак Самбаевичиниң өг-бүлезиниң дугайында «Тоол ээзи тос ховган, хомус ээзи хопуп эрткен аал» деп солуп чугаа тыптып келген.

Ак-оолдуң авазы Сендеек Самбаевна Кара-Сал база ковчут тоол ыдар кижи чораан. Ынчангаш ол чоок-кавы аалдарның улуг-биче улустары шала кежээликтей-ле Сендеек, Күдер ийи угбашкының өөнге долдур олурултар. Орай дүнеге чедир олар элдеп-хуулгаазын солун тоолдарны дыңнаар.

Күдер Самбаевич чээни Ак-оолдуң чүвеге өөренгичел мөзүзүн, чөптүг, биче сеткилдиг аажы-чаңын эки билир. Ынчангаш чээниин игилдээринге, демир-хомус ойнаарынга өөредип турган. Эржигеш бооп өзүп келген оолду эпи-даа тырта берген. «Даг көргенде, бөрү өөрүшкүлүг, даай көргенде, чээн омак» деп үлегер чугаа бар. Ак-оол даайындан черле чарылбас, ооң хөлегези дег апарган эдерипле чоруур турган.

Тарамык, амыр-дыш чок кошкун амыдыралдың чылдары эрте берген. Сууржуң, аас-кежиктиг колхозчу амыдыралдың үези шапкыны-биле эгелээн. Ак-оол Кара-Салдың дүлде дүште дег биче шаа эрте берген. Культурлуг делшилгелиг совет амыдырал улуг-даа, биче-даа кижилерниң чаагай үеже чүткээн күзел-соруун чалгыыналдырган.

Ак-оол Кара-Сал ол магалыг чаагай амыдыралды авал-ла хажыызындан көрүп турбаан. Ооң эрес соруу улам хайныккан. Угундан бызаңнаар, даргаңнаар, чазаныр, шевер болгаш чидиг балдызын холга туткаш, Чыргакы бажыңың хүрең-кызыл сулагай дыттарындан чаа бажың-балгатты тутчуп эгелээн. Чыргакының Хорумнуг-Кежигте ол колхозчу суурнуң таваан салышкан.

Ажыл-ишчи, бүдүжүпден эрестиг Ак-оол Дембирелович Кара-Сал Чыргакыга бот-тывыпгыр уран-чүүл бөлгүмүн органиазастап, аныяк өскенн олче хаара тудар талазы-биле бодунуң биче эвес үлүг-хуузун киирген. Ол ажылдан хостуг үе-шагында үргүлчү-ле клубта турар Хөглүг-омак, баштак чаңныг ол кижи ырлашкан аныяктар аразынга игилди туткаш олуруптар. Аныяктар оон үлегер ап, дидими-биле ырлажып, концерт белеткээринге идепкейлиг киржип турар апарган.

Ак-оол Дембирелович Кара-Салды чаңгыс чер чурттуг болгаш эки билир мен. Бичии школачы чылдарындан тура, ооң уран-шевер ижин, сыгыртыр, игилдээр талантызын мага хандыр көрүп келдим.

Бо удаада Ак-оол Дембирелович Кара-Сал биле Чадаана хоорайның Культура бажыңынга ужурраштым.

Бир дески ак диштерин чайынналдыр хүлүмзүрүп, ооң улуг хүргүл карактары өөрүшкүлүг отчугаштар-биле кыйтыккан, калбаксымаар ак шырайы хүнге, салгын-сырынга додуга берген, чиик-чиик бо уткуштур базып келди.

Ооң-биле амыр-мендини солчуп тура-ла, Ак-оол Дембиреловичиниң бир-ле чүвеге өөрээнин дораан-на эскерип кагдым.

— Даштыкы чурттардан хөй журналистер аалдап келир чүве-дир, оларга көргүзер концерт белеткеп тур бис — деп, ол далаштыг чугаалады. — Тываның ат-сураа ынчап бүгү делегейге диңмирээр дээн-дир...

Хензиг када-ла аңаа сагыпка киир хөөрежип каапт ывыс. Ак-оол Дембирелович Кара-Сал «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы салбырының уран-шевер бызаңчызы. Ол үргүлчү тудуг ажылынга ажылдап келген.

Допар Кара-Сал, Ак-оол Кара-Сал — олар найыралдыг өг-бүлелиг. Олар сес уругларны культурлуг аажы-чаңга кижизиддип, өстүрүп, чонунга мактадып чоруур. «Хол изин бут изи базар» деп чугаа бар. Ат-сураглыг сыгытчы Ак-оол Дембиреловичиниң оолдары, уруглары база-ла уран чүүлге улуг сонуургалдыглар. Уругларының улуу Юра ам тоску класска өөренир, ол гитаралап, игилге ойнап турда, чаптанчыг. Бирги класска өөренир Толя демир-хомуска ковчут ойнаар. Люба биле Надя олар ырлажып турда тергиининер. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, база-ла салым-чаяанныг кижилер өзүп орар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң телевидение болгаш радио комитединге Ак-оол Дембирелович Кара-Салдың игил тыртып, сыгыртып ойнаарын дилээн чагаалар республиканың ажыл-ишчилеринден үргүлчү келир. Бис ол чагыгларны күзелдиивис-биле күүседип турар бис.

Кенээ Чадааның Культура бажыңынга белеткелдиң эң сөөлгү түңнел көрүлдези болган чүве.

Концерт орту кирип чорда, сценага Ак-оол Дембирелович Кара-Сал үнүп келди. Концерт чарлакчызы Борбаанды Маадыр-оол чарлалын дооскан соонда, зал ыржым апарды.

Игилдиң таалаңчыг үнү чаңгыланып үндү. Ооң соонда салым-чаяанныг сыгытчы хостуг шөлээн бадырыпты:

Чаражымга сөглээр сөзүм
Чадаганнап ойнап берейн,
Чадаганга хоржок болза,
Чагаажыктан бижиптер мен.
Иштим-хөңнүм холзээзинин
Игилимге ойнап берейн.
Игилимге хоржок болза,
Ийи сөстен сөглеп берейн.

Хостуг аас-кежиктиг, бөгүнгү чаа амыдыралдың уран талантылыг кижизи ынчаар игилдеп, сыгыртып, күш-ажылчы чонунуң мурнунга төлептиг аян тудуп чоруур. Ол ойнап доозарга зал иштинге адыш часкаашкыннары диңмиреп үндү. Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кара-Сал Ак-оолдуң кайгамчык аялгаларын Хабаровск, Красноярск, Новосибирск дээш өске-даа хоорайларның муң-муң чурттакчылары сеткилиниң ханызындан таалап, магадап дыңнаан.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Лотереяның немелде үндүрүлгезин чорудар дугайында

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Акша-бараан лотереязының 1972 чылда немелде (Чаа чыл) үндүрүлгезиниң дугайында» чоокта чаа доктаалынга дүүштүр тускай шиитпир хүлээп алган, районнарга, хоорайларга акша-бараан лотереязының 1972 чылда немелде (Чаа чыл) үндүрүлгезиниң билеттерин нептередир организастыг болгаш агитас-массалыг ажылдарны чорудар, эки-тураның ёзузун шынгыы сагып тургаш, үндүрүлгениң билеттерин долузу-биле саларын хандырарын дааскан.

Садыг министерствозу, респотребсоюз, Культура министерствозу, харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелели лотерея билеттерин нептерединиге боттарының чер-черде органнарының идепкейлиг киржилгезин хандырар;

Сан министерствозу, Курбанк контораазы, ажаалга кассаларының эргелели республиканың чурттакчылыг черлеринче лотерея билеттерин болгаш агитация материалдарын чогуур өйүнде тарадып чорударын хандырар ужурлуг деп доктаалда айыткан.

Телевидение

АВГУСТ 25-ТЕ
МОСКВАДАН

15.00— Дамчыдыглалар программазы. 15.05— Медээлер. 15.10— Школачыларга. **«Хөм бөмбүк» клубтуң шаңналы дээш».** Түңнел оюннардан репортаж. **Краснодардан дамчыдылга** (бижидилге). 16.10— **Эстрада допчулалы.** 17.25— Уран-чечен телефильм. 18.00— **«Үе»**. Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30— Телемедээлер. 18.40— **«Ажык делгемнер»**. Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.20— Ю. Словацкий — **«Мария Стюарт»**. Литов ССР-ниң Каунастың орус театрының шиизи.

20.50— Телемедээлер (орус дылга).

КЫЗЫЛДАН

20.50— Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

21.00— **«Мария Стюарт»** деп шиниң уламчызы. 22.00— Эфирде — **«Чалыы назын»**. 23.00—23.30— **«Үе»**. Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Даглыг районнарга биче чаъс чаар, диңмирээр чадавас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр, барыын районнарга 12—18 метр чедир дынзыыр. Агаарның температуразы 20—25 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 20—24 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

АВГУСТ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Бүргег агаардан дээре чүү деп?»** 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.30, 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночылынды 10, **«Сурагжаан эр»** 15.20, 17.00, 18.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Шынчы чорук»** (1-ги, 2-ги кезектери) 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: **№ 31 мультфильм** 9, 12.40, **«Бирги класстыг»** 10.30, **«Чалыылар»** 13.50, 15.50, 17.40, 19.30, 21.20 шактарда.

Өөреникчилерни чалап тур

Чербиниң кадыкшылга школазы 1972—73 өөредилге чылында 1, 2, 3, 5, 6, 7 класстарга өөренир **Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем, Эрзин, Тес-Хем** районнарның болгаш Кызыл хоорайның район, хоорай **эмнелгелериниң тускай бижиин ёзугаар** чоруткан өөреникчилерни хүлээп алырын чарлап тур.

Кичээлдер бо чылдың **сентябрь 1-де эгелээр.** Школага келир уруглар дараазында документилерни алгаш келирин дыңнатты:

Эмчи шинчилгезиниң анализтерин бижээн санаторий-курорт картазы.

Хуу херээ.

Төрүттүнгенин дугайында херечилелиниң хоолгазы.

Ук документилерден аңгыда дараазында идик-хеп аймаан алгаш келир:

Күскү болгаш кышкы тон.

Чайгы, кышкы борттер.

Школа формазы болгаш ажылчын хеп.

Ийи эжеш носкилер (уругларга уктар).

Күскү, кышкы идиктер.

Өрээлге кедер тапочкалар.

Уругларның бүгү хептерин ады, фамилиязы болгаш адазының адының эге үжүктериниң аайы-биле хептерге даарап демдеглээри чугула.

ШКОЛАНЫҢ АДМИНИСТРАЦИЯЗЫ.

Кызылдың № 2 школазының башкылар коллективи болгаш партия, профэвилел организацияларлары Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Сюгдер Монылаевна Содунамның өөнүң ээзи

Василий Комбуевич
СОДУНАМНЫҢ

элекке мөчээни-биле холбаштыр ооң өг-бүлезинге, төрелдеринге ханы кажыыдалын илередип тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуу килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС — 00887